

Ion Ursu, Ludmila Bacumenco-Pîrnău, Vlad Vornic, Sergiu Musteață

**Cercetări arheologice în necropola de la Lozova-*La hotar cu Vornicenii*
din perioada Hoardei de Aur (campania 2024)***

Key words: archaeological site, necropolis, funeral ritual, Lozova, Moldavia, Middle Ages.

Cuvinte-cheie: sit arheologic, necropolă, ritual funerar, Lozova, Moldova, evul mediu.

Ion Ursu, Ludmila Bacumenco-Pîrnău, Vlad Vornic, Sergiu Musteață

Archaeological research at the medieval necropolis of Lozova-*La hotar cu Vornicenii* (2024 campaign)

The authors present the preliminary results of the archaeological research conducted during the 2024 campaign in the area of the medieval necropolis of Lozova-*La hotar cu Vornicenii* (Strășeni district, Republic of Moldova). The continuation of systematic excavations within the perimeter of this site led to the discovery of 17 burial features, comprising 18 inhumations. These belong to a local Christian community. The deceased (adults and children) were buried according to Christian ritual: on their backs, with their heads facing west and their legs extended, and their arms bent at the elbows, with their hands placed on their abdomen, chest, or shoulders. The grave goods are rich and diverse, including jewelry such as earrings, rings, beads, pendants, and veil rings, along with various clothing accessories (spherical buttons, brooches, buckles) and utensils (thimbles) and fabric remains, etc. The artifacts indicate that the cemetery was in use during the 14th century. The medieval necropolis of Lozova is one of a series of archaeological sites of particular importance for reconstructing the spiritual life of the orthodox population of 14th-century Moldavia, and the continuation of interdisciplinary research and rigorous analysis of the entire archaeological inventory will provide further valuable insights into the rural communities in the region between the Prut and the Dniester during the late period of the Golden Horde and the emergence and eastward expansion of the Principality of Moldavia.

Ion Ursu, Ludmila Bacumenco-Pîrnău, Vlad Vornic, Sergiu Musteață

Cercetări arheologice recente în necropola medievală de la Lozova-*La hotar cu Vornicenii* (campania 2024)

Autorii prezintă rezultatele preliminare ale cercetărilor arheologice din campania anului 2024, efectuate în aria necropolei medievale de la Lozova-*La hotar cu Vornicenii* (r-nul Strășeni, Republica Moldova). Continuarea săpăturilor sistematice în perimetrul acestui sit au dus la descoperirea a 17 complexe funerare, cuprinzând 18 înhumați. Acestea aparțin unei comunități creștine locale. Decedații (maturi și copii) au fost înhumați potrivit ritualului creștin: pe spate, cu capul spre vest și picioarele întinse, iar brațele îndoite din coate, cu mâinile așezate pe abdomen, piept sau pe umeri. Inventarul funerar este bogat și divers, incluzând piese de podoabă, precum cercei, inele, mărgel, pandantive și verigi de tâmplă, alături de piese de port, cum ar fi nasturi globulari, aplici și cataram, precum și degetare, resturi de țesături ș.a. Artefactele indică utilizarea cimitirului în secolul al XIV-lea, posibil și la începutul veacului următor. Necropola medievală de la Lozova face parte din șirul de situri arheologice deosebit de importante pentru reconstituirea vieții spirituale a populației ortodoxe din Moldova secolului al XIV-lea, iar continuarea cercetărilor interdisciplinare și analiza riguroasă a întregului inventar arheologic vor oferi și alte informații valoroase privind comunitățile rurale din spațiul dintre Prut și Nistru în perioada de sfârșit a Hoardei de Aur și începutul constituirii și extinderii spre est a Țării Moldovei.

* Lucrarea cuprinde rezultate ale cercetărilor efectuate în cadrul proiectului *Cercetarea așezărilor rurale din spațiul dintre Prut și Nistru în perioada Hoardei de Aur și a constituirii Țării Moldovei (secolul XIV)*, cod 25.80012.0807.48SE, finanțat prin programul național „Stimularea excelenței cercetărilor științifice” pentru anul 2025-2026 (Ludmila Pîrnău, Ion Ursu).

Introducere

Una dintre direcțiile fundamentale ale cercetării științifice în domeniul arheologiei medievale naționale rămâne reconstituirea istoriei spațiului rural din Moldova în secolul al XIV-lea, cu precădere a arealului dintre Prut și Nistru, într-o perioadă complexă, marcată de dominația impe-

riului Hoardei de Aur, precum și de procesele de constituire și consolidare a statului medieval moldovenesc. Această etapă cronologică reprezintă un moment de tranziție majoră, în care structurile politice, economice și sociale existente au fost supuse unor transformări profunde, determinate atât de influențele lumii tătaro-mongole, cât și

de afirmarea noii organizări statale de la est de Carpați.

În acest context, evoluția și dinamica internă a comunităților rurale locale, aflate în relație directă sau indirectă cu centrele urbane cunoscute în epocă, rămân încă insuficient cercetate. Aspecte precum organizarea habitatului, practicile funerare, schimburile comerciale, contactele culturale, schimbările demografice și formele de adaptare la noile realități politico-administrative necesită o analiză mai aprofundată. Această lacună de cercetare trebuie reconsiderată în lumina vestigiilor arheologice caracteristice mediului cultural al Hoardei de Aur, descoperite mai ales în așezările medievale urbane, dar și în cele rurale din zona centrală a Moldovei, încadrate cronologic, în linii generale, în secolul al XIV-lea. Aceste descoperiri permit nu doar nuanțarea imaginii privind prezența și influența Hoardei de Aur în regiune, ci și înțelegerea modului în care comunitățile locale au traversat procesul de integrare într-un nou cadru politic și cultural.

Așezarea și cimitirul medieval de la Lozova-*La hotar cu Vornicenii* constituie unul dintre cele mai reprezentative ansambluri arheologice din zona centrală a Republicii Moldova (fig. 1). Prin caracterul și diversitatea descoperirilor, situl oferă o perspectivă semnificativă asupra evoluției comunităților rurale locale din valea râului Bucovăț, asupra raporturilor acestora cu grupurile nomade aflate sub administrația Ulusului giucid, precum și asupra tranziției ulterioare către noua structură politică constituită în spațiul de la est de Carpați. Astfel, situl de la Lozova-*La hotar cu Vornicenii* reflectă în mod relevant interferența dintre tradițiile locale și influențele culturale specifice lumii Hoardei de Aur, într-un context istoric decisiv pentru formarea Țării Moldovei.

Situl medieval de la Lozova-*La hotar cu Vornicenii* (r. Strășeni, Republica Moldova), identificat în anul 2007 și cercetat pe parcursul a cinci campanii arheologice (2010-2011, 2014-2015, 2024), a furnizat descoperiri arheologice valoroase, care țin mai ales de credințele religioase și practicile funerare [Bacumenco-Pîrnău, Vornic, Ursu 2011; Vornic *et al.* 2012; Ursu, Bacumenco-Pîrnău, Vornic 2015; Ursu *et al.* 2016; Ursu *et al.* 2025]. Acestea contribuie substanțial la completarea tabloului istoric și la o mai bună înțelegere a unei perioade cruciale, în care dominația Hoardei

de Aur, transformările din mediul rural și procesul de constituire și extindere spre răsărit a Țării Moldovei se intersectează în mod direct.

Cercetările arheologice de teren inițiate în anul 2010 au avut la bază rezultatele preliminare ale prospecțiunilor magnetometrice și pedologice, care au indicat existența unor anomalii susceptibile de a corespunde unor complexe arheologice. Primele campanii de săpături, desfășurate în anii 2010-2011, au confirmat prezența unei așezări medievale și a unei necropole adiacente, fiind documentate primele 10 morminte.

Un moment important în cercetarea sitului s-a conturat în primăvara anului 2011, când observațiile de teren au evidențiat impactul distructiv al arăturilor adânci asupra necropolei. Această situație a impus efectuarea unei intervenții urgente de salvare în sectorul de sud-vest al acesteia, într-o zonă puternic afectată, desemnată convențional drept „suprafața mormintelor distruse”. În acest sector au fost înregistrate 19 aglomerări de oase umane, atribuite, pe baza analizei antropologice, unui număr de 18 indivizi, provenite din complexe funerare distruse sau puternic răvășite de lucrările agricole. Alături de resturile osteologice au fost recuperate și piese de inventar, unele asociate unui schelet de copil de 8-9 ani, dintre care se remarcă un inel sigilar de argint, un inel de bronz cu montură de sticlă albastră, un cercel sau o verigă de tâmplă din argint, un nasture sferoidal de bronz, mai multe mărgelile din coral și pastă sticloasă, fragmente de aplici de bronz și resturi textile [Vornic *et al.* 2012, 248].

Săpăturile arheologice au continuat sistematic în anii 2014 și 2015, prin extinderea suprafețelor investigate și prin completarea semnificativă a datelor privind organizarea spațiului funerar. În urma acestor campanii, bilanțul cercetărilor a ajuns la 106 de morminte de înhumatie documentate. Aceste intervenții au evidențiat, totodată, vulnerabilitatea accentuată a cimitirului în fața factorilor antropici și naturali. Adâncimea redusă de înhumare a defuncțiilor, frecvent cuprinsă între 0,20 și 0,60 m, coroborată cu procesele de eroziune a solului de pe versanți, a favorizat expunerea și afectarea complexelor funerare. Cele mai vulnerabile s-au dovedit a fi mormintele de copii, ale căror oseminte, mai fragile și depuse la adâncimi mai mici, au fost supuse într-o măsură mai mare distrugerii mecanice și degradării tafonomice.

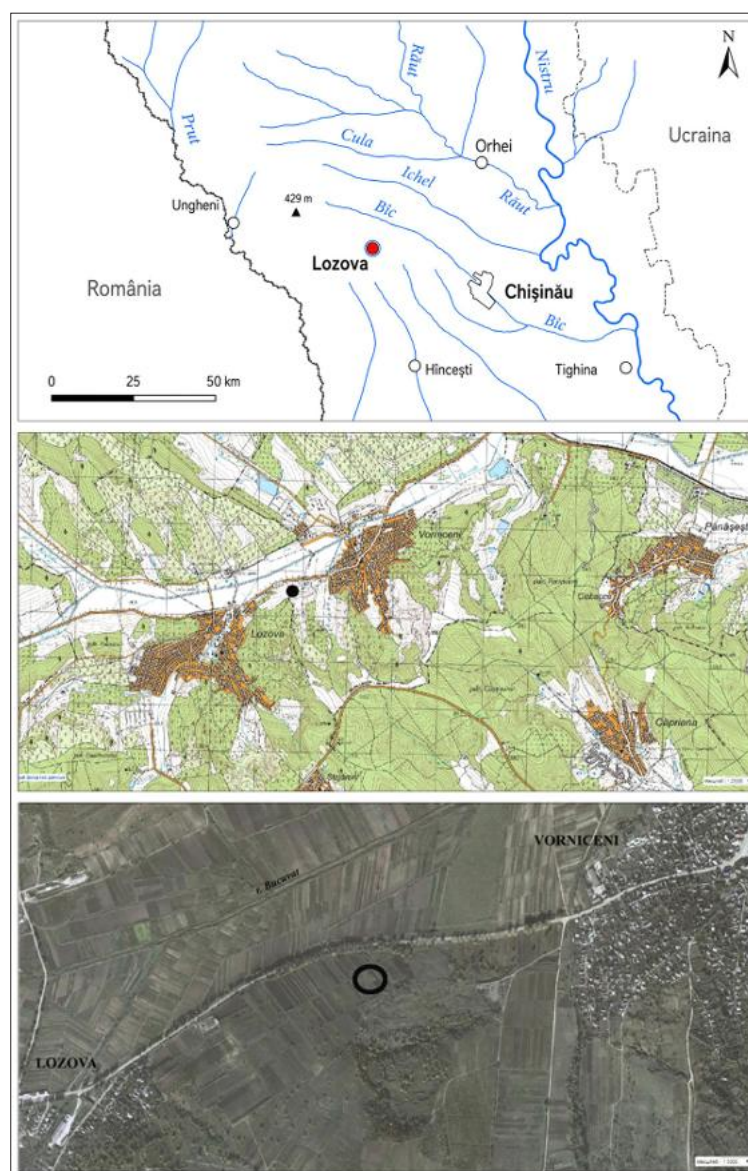


Fig. 1. Amplasarea geografică a sitului Lozova-*La hotar cu Vornicenii*.

Fig. 1. Geographical location of the site Lozova-*La hotar cu Vornicenii*.

Investigațiile arheologice sistematice efectuate în cimitirul medieval de la Lozova-*La hotar cu Vornicenii* în campania anului 2024¹ au avut, ca și

1. La cercetările arheologice sistematice din acest punct au participat: dr. Ion Ursu (responsabil științific) (Institutul Patrimoniului Cultural, Chișinău; dr. Ludmila Pîrnău (Institutul Patrimoniului Cultural, Chișinău/Institutul de Arheologie din Iași); Vlad Vornic (Agenția Națională Arheologică / Institutul Patrimoniului Cultural, Chișinău; Sergiu Musteață (Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”/ Institutul Patrimoniului Cultural, Chișinău); Sergiu Heghea, Sergiu Popovici, Adrian Iorga, Igor Dimov și Vladimir Chitic (Agenția Națională Arheologică, Chișinău) și nouă studenți de anul I de la Facultatea de Filologie și Istorie din cadrul Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă” din Chișinău.

în anii anteriori, un pronunțat caracter de salvare și au dus la dezvelirea resturilor scheletice a 18 defuncți, proveniți din 17 morminte, dintre care unul dublu, toate încadrându-se în ritualul creștin de înhumare. Eșantionul celor 123 de morminte de înhumare cercetate sau înregistrate până în prezent a furnizat un fond bogat și divers de date arheologice și bioantropologice, contribuind la reconstituirea unor particularități ale vieții cotidiene, ale credințelor religioase și, în special, ale practicilor funerare ale comunității, precum și la conturarea profilului său demografic.

O importanță deosebită a fost acordată și cercetării bioarheologice. Astfel, analiza paleoantropologică a eșantionului format din 18 schelete umane prelevate în campania anului 2024, realizată sub coordonarea dr. Vasilica-Monica Groza, cercetător științific III la Centrul de Cercetări Antropologice și Biomedicale „Olga Necrasov” al Filialei Iași a Academiei Române², completează semnificativ rezultatele studierii materialului osteologic uman deshumat în campaniile arheologice anterioare (2010-2011, 2014-2015) [Simalcsik 2012, 316-343; Simalcsik, Simalcsik, Groza 2013a, 71-80; 2013b, 228-244; Simalcsik, Simalcsik, Groza 2014, 85-96; Simalcsik *et al.* 2014, 247-265; Simalcsik, Groza 2015].

Necesitatea continuării cercetărilor arheologice în necropola de la Lozova-La hotar cu Vornicenii este determinată, în primul rând, de starea de vulnerabilitate a sitului, amplasat pe un teren utilizat intens pentru culturi agricole (fig. 2). Lucrările repetate de arat au afectat numeroase complexe funerare, unele fiind deranjate parțial, iar altele distruse aproape integral. În aceste condiții, au fost pierdute sau compromise informații importante privind contextul arheologic al practicilor funerare, poziția inițială a defuncțiilor, asocierea pieselor de inventar și, implicit, elemente relevante pentru înțelegerea culturii materiale a comunității creștine medievale din această zonă.

Prin urmare, cercetările întreprinse au urmărit nu doar investigarea sistematică a necropolei, ci și salvarea și documentarea științifică a complexelor funerare aflate în pericol de distrugere. Chiar și în cazul mormintelor afectate anterior de lucrările agricole, intervențiile arheologice au permis recuperarea unor informații, artefacte și resturi scheletice umane deranjate, deplasate sau împrăștiate în stratul arabil. Aceste date, deși provenite uneori din contexte parțial compromise, contribuie la completarea imaginii generale asupra ritului funerar, inventarului arheologic și structurii comunității înhumate în această necropolă. Un alt obiectiv important al campaniei a fost delimitarea mai precisă

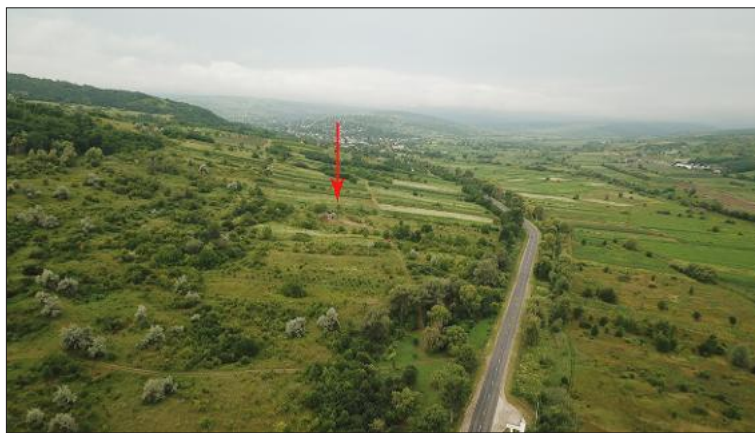


Fig. 2. Vedere cu suprafața sitului Lozova-La hotar cu Vornicenii (foto din dronă, 2024).

Fig. 2. View of the Lozova-La hotar cu Vornicenii site area (drone photo, 2024).

a limitei sudice a necropolei. Această acțiune este necesară pentru întocmirea unui plan detaliat al sitului, identificarea zonelor cu densitate ridicată a mormintelor și orientarea viitoarelor cercetări arheologice. În același timp, stabilirea limitelor cimitirului are o importanță directă pentru definirea măsurilor de protecție și pentru prevenirea extinderii lucrărilor agricole în zonele cu vestigii arheologice din spațiul funerar.

Pe lângă investigarea necropolei, cercetările arheologice au vizat și verificarea stratului de depuneri antropogene din zona adiacentă acesteia, corespunzătoare periferiei nordice a așezării medievale atribuite secolului al XIV-lea. Acest demers a avut drept scop identificarea unor urme de locuire care să permită o mai bună înțelegere a raportului dintre spațiul funerar și cel de habitat, precum și a modului în care comunitatea medievală își organiza teritoriul. Prin urmare, s-a urmărit descoperirea unor vestigii arheologice relevante pentru caracterizarea zonei de contact dintre necropolă și așezarea propriu-zisă, inclusiv eventuale complexe de locuire, amenajări gospodărești sau materiale arheologice care ar putea oferi indicii privind organizarea spațială, activitățile economice și alte aspecte ale vieții cotidiene.

Un obiectiv distinct al investigațiilor l-a constituit verificarea ipotezei existenței unei biserici în apropierea necropolei. Având în vedere caracterul creștin al ritului funerar documentat, identificarea unor structuri arhitectonice, a unor elemente constructive sau a altor vestigii asociate unui edificiu de

2. Vezi studiul elaborat de către Vasilica-Monica Groza, Ion Ursu, Ludmila Bacumenco-Pîrnău, Luminița Bejenaru, Mariana Popovici, *Necropola medievală de la Lozova-La hotar cu Vornicenii. Raport antropologic (campania 2024)*, publicat în același număr al acestei reviste.

cult ar contribui substanțial la clarificarea organizării spațiului sacru al comunității. Totodată, asemenea descoperiri ar permite o mai bună înțelegere a gradului de afirmare a creștinismului în mediul rural din zona centrală a Moldovei, într-o perioadă marcată de dominația politică a imperiului giucid și de începuturile constituirii statului medieval moldovenesc.

Descrierea săpăturilor și a complexelor arheologice

Amplasarea suprafețelor de cercetare în campania anului 2024 a fost stabilită în raport cu sectoarele investigate anterior, respectiv Secțiunile I-VI și „zona mormintelor distruse”, fiind vizată în special latura sudică a necropolei. Noile unități de săpătură au fost trasate la o distanță de 24 m spre nord-vest față de colțul Secțiunii VI, cercetată în anul 2015. În acest context, au fost deschise patru noi suprafețe, numerotate în continuarea

celor precedente: Secțiunile VII-X (fig. 3). Prin amplasarea noilor suprafețe s-a urmărit, pe de o parte, continuarea investigării arealului funerar, prin Secțiunile VII și VIII, iar pe de altă parte, verificarea zonei situate la vest de necropolă, atribuită așezării medievale din secolul al XIV-lea, prin Secțiunile IX și X (fig. 4). De asemenea, au fost întreprinse cercetări de suprafață mai amănunțite în „zona mormintelor distruse”, areal din care a fost recuperat un material arheologic bogat.

Secțiunea VII

Secțiunea VII, orientată pe direcția nord-vest – sud-est, a fost trasată paralel cu Secțiunea VI, având dimensiunile de 2×18 m (fig. 5,I-II). Primul nivel de depunere, raportat la nivelul actual de călcare, este reprezentat de un strat de sol vegetal de culoare neagră, lipsit de material arheologic. La adâncimea de circa 0,20 m față de ni-

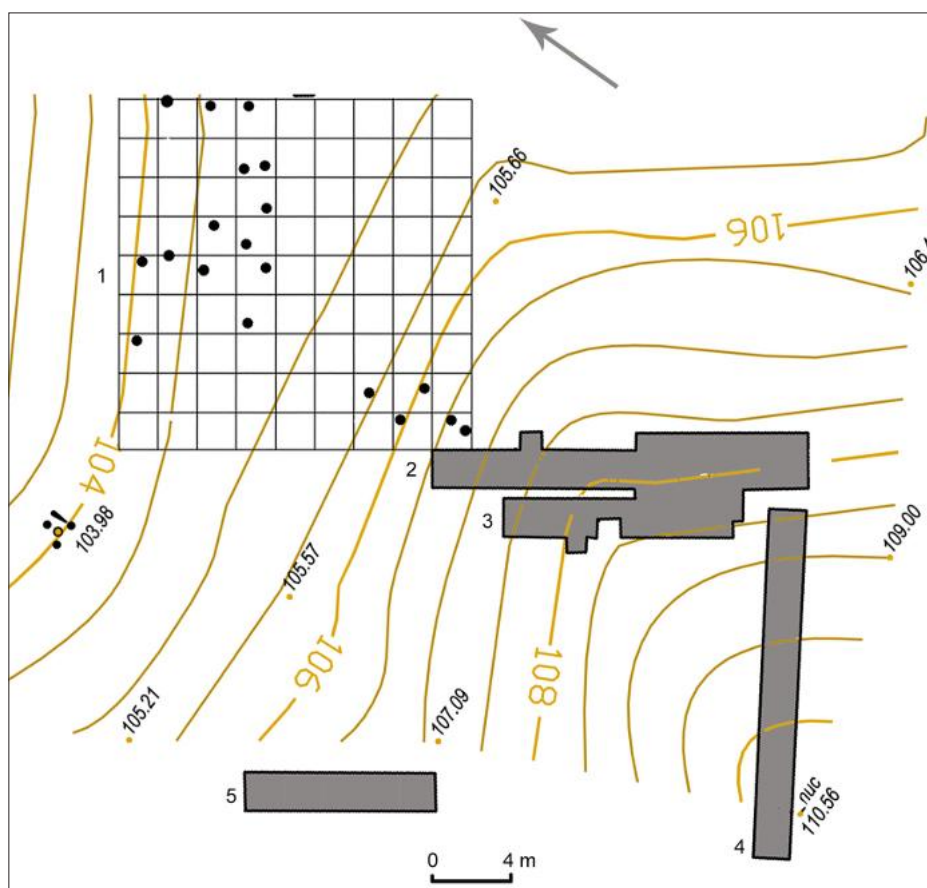


Fig. 3. Planul general al săpăturilor din situl Lozova-La hotar cu Vornicenii, campania 2024: 1 – zona mormintelor distruse; 2 – Secțiunea VII; 3 – Secțiunea VIII; 4 – Secțiunea IX; 5 – Secțiunea X.

Fig. 3. General plan of the excavations at the Lozova-La hotar cu Vornicenii site, 2024 campaign: 1 – area of disturbed graves; 2 – Section VII; 3 – Section VIII; 4 – Section IX; 5 – Section X.

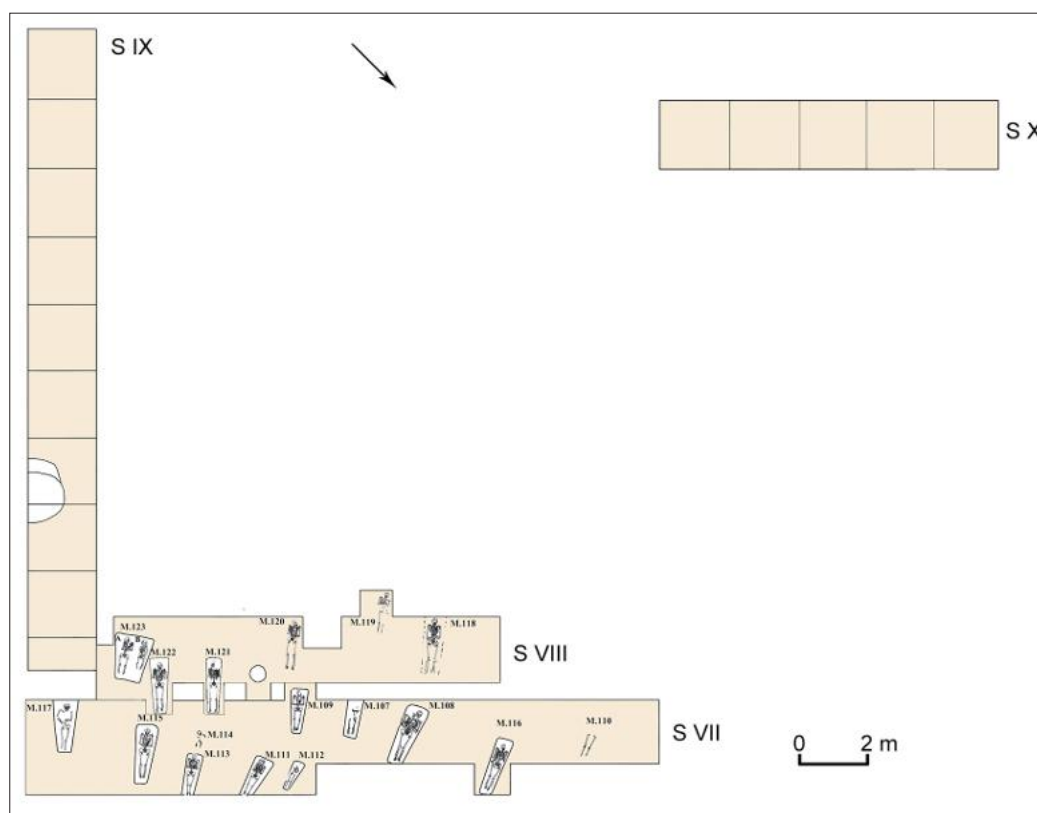


Fig. 4. Situl Lozova-La hotar cu Vorniceni. Planul amplasării secțiunilor VII-X (campania 2024).

Fig. 4. Lozova-La hotar cu Vorniceni site. Plan showing the location of Sections VII-X (2024 campaign).

velul actual de călcare, pe anumite segmente ale suprafeței cercetate, a fost surprins sterilul geologic, reprezentat de lutul viu. În urma răzuirii, au fost identificate contururile mai multor complexe funerare, precum și resturi osteologice umane izolate, rezultate din deranjamentele provocate de lucrările agricole.

În segmentul cuprins între carourile 5 și 9 s-a observat o variație a grosimii depunerilor, acestea fiind mai consistente în raport cu restul secțiunii. Sub stratul vegetal de sol negru, succesiunea stratigrafică evidențiază două orizonturi distincte: un nivel de sol brun-închis, urmat de un strat de tranziție de nuanță brun-măslinie. Sterilul geologic, reprezentat de lutul viu de culoare galbenă, a fost interceptat la adâncimi cuprinse între 0,40 și 0,60 m în zonele neafectate de intervenții antropice.

Profilul secțiunii reflectă cu claritate modul în care gropile mormintelor străpung aceste niveluri superioare și pătrund adânc în sterilul geologic, atingând cote maxime de aproximativ 0,90-1,00 m față de nivelul actual de călcare. Umplutura acestor complexe funerare, constând

dintr-un sol brun-cenușiu bine tasat, contrastează puternic cu galbenul intens al lutului viu, fapt ce a facilitat identificarea și delimitarea precisă a limitelor gropilor încă de la nivelul de conturare.

În acest sector au fost investigate 11 morminte, o parte dintre acestea depășind limitele inițiale ale secțiunii. Pentru cercetarea lor integrală, s-a impus executarea a trei casete suplimentare: una pe latura de sud-vest (cu dimensiunile de 1,0×1,0 m) și două pe latura de nord-est (cu suprafețele de 1,0×4,0 m și 1,0×1,0 m), asigurându-se astfel degajarea completă a contextelor funerare.

Secțiunea VIII

Secțiunea VIII a fost trasată la sud-vest de Secțiunea VII, paralel cu aceasta și având aceeași orientare, între cele două unități de săpătură fiind păstrat un martor stratigrafic cu lățimea de 0,50 m (fig. 5,I,III). Secțiunea, inițial sub forma unui șanț cu dimensiunile de 2×12 m, a fost împărțită în șase carouri de 2×2 m. Primul nivel, reprezentat de stratul vegetal, a livrat un material ceramic redus cantitativ și nesemnificativ din punct de

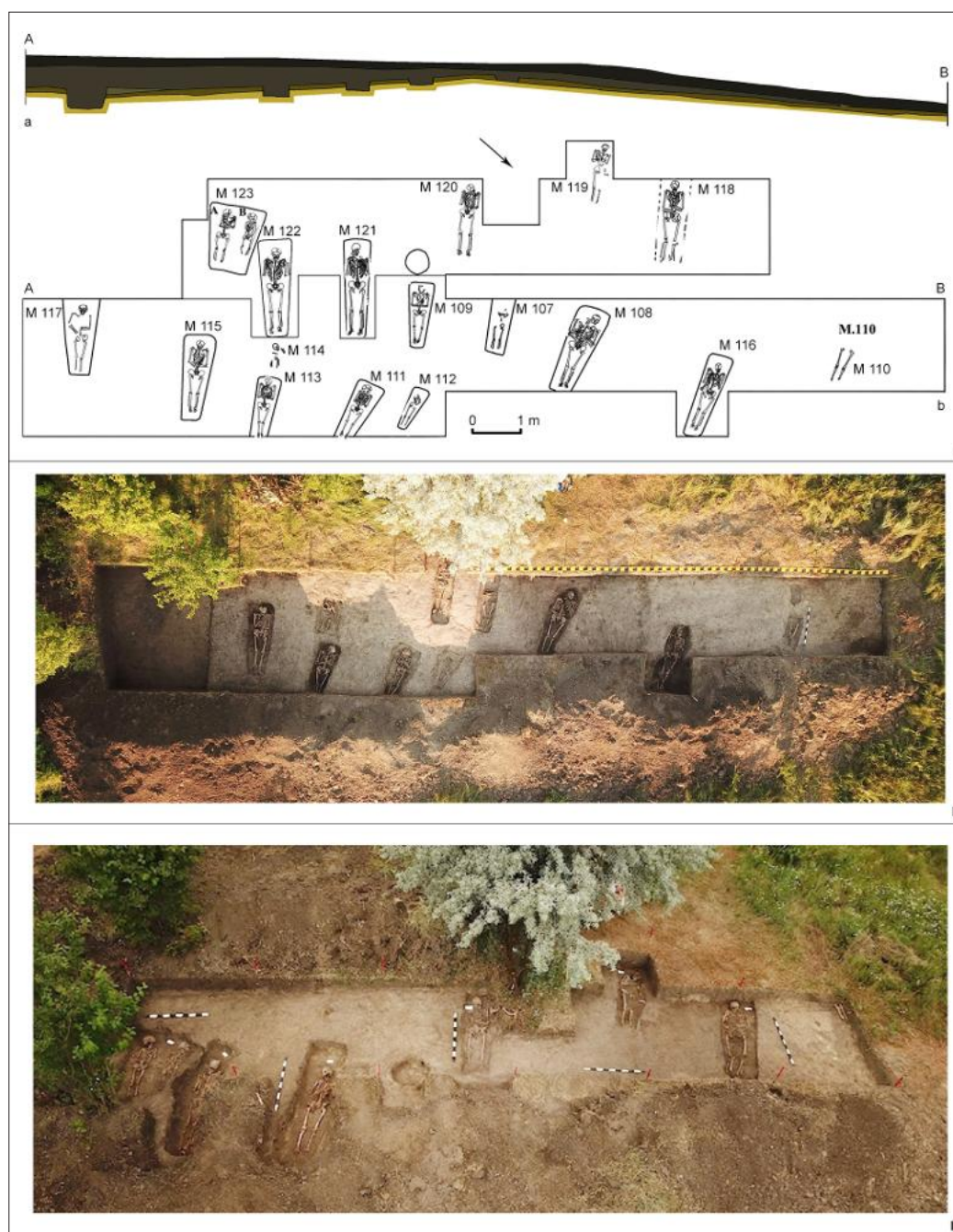


Fig. 5. Situl Lozova-*La hotar cu Vornicenii*. I – Planul și profilul secțiunilor VII-VIII (campania 2024); II – imagine cu Secțiunea VII (foto din dronă); III – imagine cu Secțiunea VIII (foto din dronă).

Fig. 5. Lozova-*La hotar cu Vornicenii* site. I – Plan and profile of Sections VII-VIII (2024 campaign); II – Section VII (drone photo); III – Section VIII (drone photo).

vedere diagnostic, atribuit perioadei Hoardei de Aur. La baza acestui strat, în carourile 1-5, au fost identificate contururile și resturile osteologice ale trei morminte.

În carourile 5 și 6, investigațiile au continuat prin decaparea celui de-al doilea nivel, sub care au fost

documentate alte patru complexe funerare. Având în vedere că majoritatea mormintelor se extindeau sub taluzurile de nord-est și sud-vest, s-a impus deschiderea a cinci casete suplimentare: una pe latura de sud-vest, trei pe cea de nord-est și una spre sud-est. Totodată, în caroul 4 a fost surprinsă o groapă cu

plan circular, având diametrul de 0,60 m și adâncimea de 0,15 m. Complexul prezenta o umplutură de sol brun-deschis, lipsită de material arheologic, motiv pentru care nu pot fi stabilite funcționalitatea și încadrarea sa cultural-cronologică.

Secțiunea IX

Secțiunea IX, cu dimensiunile de 19×2 m și orientată pe direcția nord-est – sud-vest, a fost trasată perpendicular pe limita sudică a Secțiunii VII, la o distanță de 1,0 m vest de caroul 9 al acesteia (fig. 6,I-II). Din punct de vedere topografic, terenul pe care a fost executată săpătura prezintă o pantă lină. Stratigrafia se prezintă astfel: primul nivel, vegetal, era alcătuit din sol negru amestecat cu resturi vegetale, reprezentând stratul de arătură, cu o grosime medie de 0,20 m. În zona carourilor 1-4, sub acest nivel a fost surprins direct sterilul geologic, reprezentat de lutul galben. Materialul arheologic era sporadic, fiind recuperate fragmente ceramice atribuite perioadei Hoardei de Aur și epocii fierului, alături de pigmenti de lut

ars și mici fragmente de lemn carbonizat. Al doilea strat, situat sub nivelul vegetal, începea de la adâncimea de 0,20 m și era alcătuit din sol brun, atingând adâncimea de 0,60 m în carourile 9-10 și la extremitatea estică a secțiunii.

În carourile 7-8, la adâncimea de 0,50-0,55 m, a fost identificat conturul unei gropi, desemnate drept Cx. 2, care intra sub profilul sudic al secțiunii. La nivelul de conturare, acesta avea dimensiunile de 1,70×1,00 m. Umplutura complexului, afectată de numeroase galerii de rozătoare, era constituită dintr-un sol bine tasat, de nuanță brună, evidențiat pe fundalul brun-gălbui al sterilului. Stratigrafia gropii indică un segment superior alcătuit din sol brun, până la adâncimea de 0,60 m față de nivelul de conturare, și un segment inferior, cu grosimea de circa 0,40 m, compus din sol brun cu lentile argiloase brun-deschise/gălbui. În umplutură au fost descoperite fragmente ceramice din alte perioade mai vechi, anterioare dominației Hoardei de Aur, și resturi faunistice, printre care un astragal de ovicaprină.

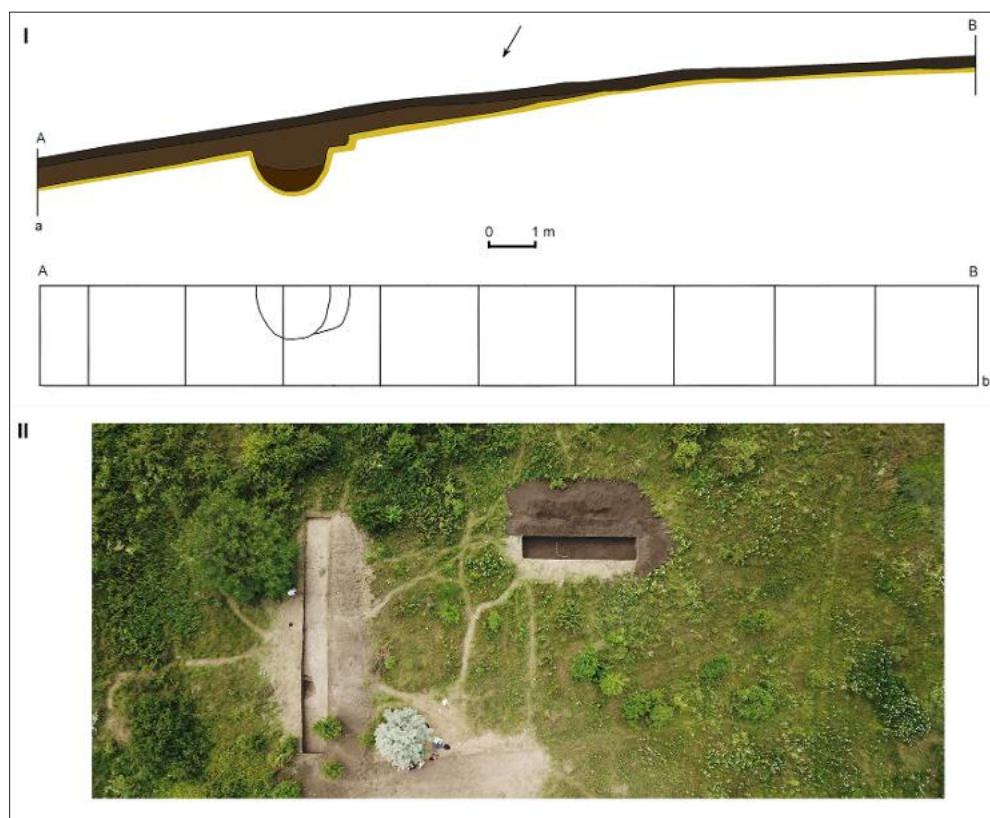


Fig. 6. Situl Lozova-La hotar cu Vornicenii. I – planul și profilul Secțiunii IX; II – imagine din dronă cu Secțiunea IX (campania 2024).

Fig. 6. Lozova-La hotar cu Vornicenii site. I – plan and profile of Section IX; II – drone photo of Section IX (2024 campaign).

Scopul principal al trasării Secțiunii IX a fost verificarea stratigrafică a zonei, în vederea identificării eventualelor urme de construcții sau amenajări care ar putea fi puse în legătură cu amplasamentul unei biserici medievale. Cercetările au evidențiat însă un strat cultural modest, caracterizat printr-o densitate redusă a materialului arheologic. În afara Cx. 2 descris anterior, pe întreaga suprafață a secțiunii nu au fost identificate elemente de zidărie, amprente de fundații, resturi de materiale de construcție ori alte intervenții antropice care să indice prezența unei construcții eclesiastice sau a unor anexe în acest perimetru. Absența unor niveluri de depunere clar definite, cu inventar arheologic consistent, sugerează că zona investigată prin Secțiunea IX se află la periferia nucleului de locuire, fiind caracterizată printr-o activitate umană sporadică, fără urme de intervenții majore în sol.

Secțiunea X

Secțiunea X, cu dimensiunile de 10×2 m, însumând o suprafață de 20 m², și orientată pe direcția nord-vest – sud-est (fig. 7,1-2), a fost deschisă la o distanță de 27 m sud-vest de Secțiunea VII și la 17,5 m nord-vest de Secțiunea IX. Deoarece terenul nu este inclus în circuitul agricol actual și era acoperit de vegetație spontană, cercetarea a debutat prin degajarea suprafeței, sub care a fost surprins un prim nivel de sol negru vegetal tasat. Din acest strat au fost recuperate câteva fragmente ceramice de culoare roșiatic-gălbuie.

Continuarea investigației a evidențiat un al doilea strat, alcătuit din sol negru compact, în care au fost identificate fragmente ceramice medievale, resturi faunistice și o fusaiolă confecționată prin reutilizarea unui fragment de perete de vas de culoare roșiatic-gălbuie, piesă specifică perioadei Hoardei de Aur. Sub acest nivel, stratigrafia se modifică prin

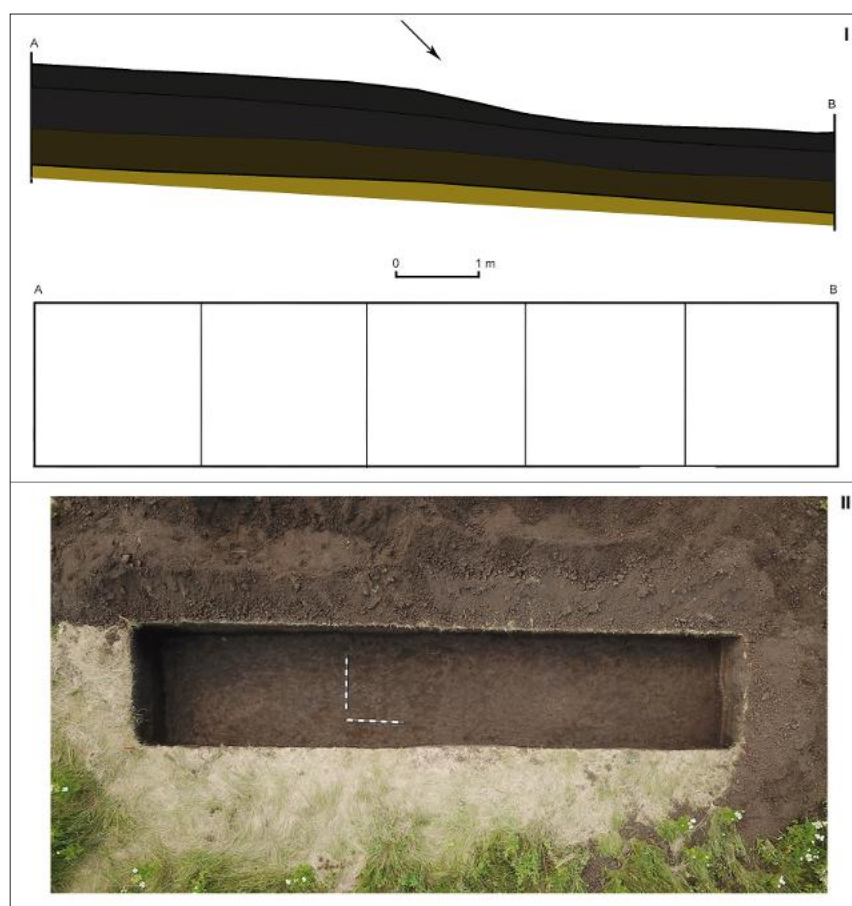


Fig. 7. Situl Lozova-*La hotar cu Vornicenii*. I – planul și profilul Secțiunii X; II – imagine din dronă cu Secțiunea X (campania 2024).

Fig. 7. Lozova-*La hotar cu Vornicenii* site. I – plan and profile of Section X; II – drone photo of Section X (2024 campaign).

apariția unui sol brun-închis compact, corespunzător stratului III, caracterizat printr-o densitate mai redusă a vestigiilor, dar marcat de descoperirea unei fusaiole bitronconice din ceramică roșiatică, caracteristică epocii fierului. În continuare, sub acest strat a fost observat un nivel de sol brun-deschis, corespunzător stratului IV, cu fragmente medievale izolate, urmat de un ultim nivel de sol brun-deschis spre gălbui, atribuit stratului V. Din acest ultim nivel a fost recuperat un fragment de vas decorat cu barbotină, element caracteristic culturii Poienești-Lucașeuca. Cercetarea a fost finalizată la atingerea sterilului geologic, reprezentat de lutul viu, care prezenta o suprafață plană la adâncimea de 1,25-1,30 m față de nivelul actual de călcare.

Materiale arheologice

Vestigiile arheologice recuperate pe parcursul campaniei din anul 2024 confirmă complexitatea locuirii din acest areal, deși materialul ceramic atribuit perioadei Hoardei de Aur este redus cantitativ. Puținele fragmente provin de la vase nesmălțuite, modelate din pastă roșiatic-gălbuie, repertoriul formelor identificabile incluzând ulcioare, străchini, oale și amfore. Din punct de vedere planigrafic, ceramica medievală a fost documentată în mai multe sectoare investigate. În Secțiunea VIII, nivelul vegetal de suprafață a livrat material ceramic fragmentar din perioada Hoardei de Aur, situație întâlnită și în Secțiunea X, unde stratul de sol negru a scos la iveală un material similar, cioburile fiind de mici dimensiuni. În Secțiunea IX, prezența materialului arheologic a fost mai sporadică, fragmentele ceramice medievale fiind descoperite alături de materiale datate în epoca fierului (fig. 8).

În Secțiunea X, în stratul II, a fost descoperită o fusaioală confecționată prin reutilizarea unui fragment de perete de vas de culoare roșiatic-gălbuie, tehnică specifică perioadei Hoardei de Aur (fig.

8,1). În aceeași unitate de săpătură, însă la o adâncime mai mare, corespunzătoare stratului III, a fost identificată o a doua fusaioală, de formă bitronconică. Aceasta a fost realizată din ceramică arsă la negru și poate fi atribuită, cu anumite rezerve, epocii fierului, indicând prezența unor vestigii aparținând unui nivel cultural mai vechi (fig. 9,4).

În afara descoperirilor provenite din contexte stratigrafice clare, cercetările de suprafață efectuate în arealul sitului au dus la recuperarea unor

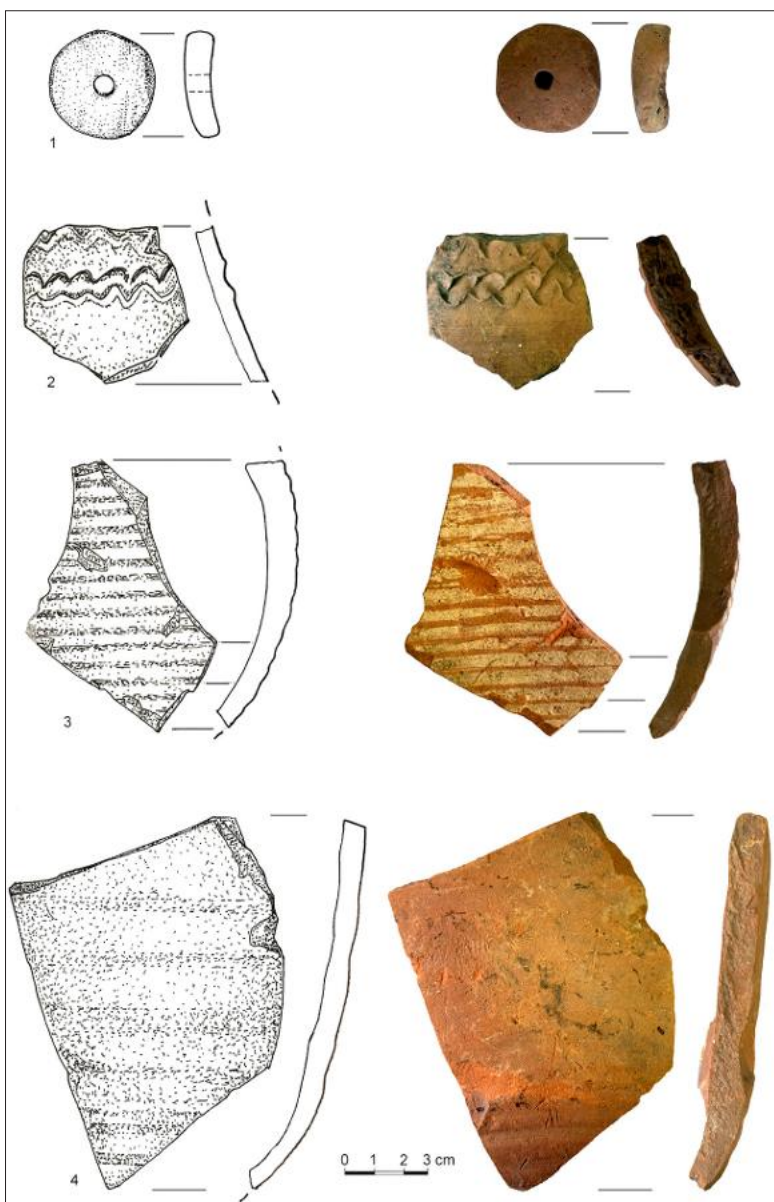


Fig. 8. Situl Lozova-La hotar cu Vornicenii. Material ceramic descoperit în campania 2024.

Fig. 8. Lozova-La hotar cu Vornicenii site. Pottery recovered during the 2024 campaign.

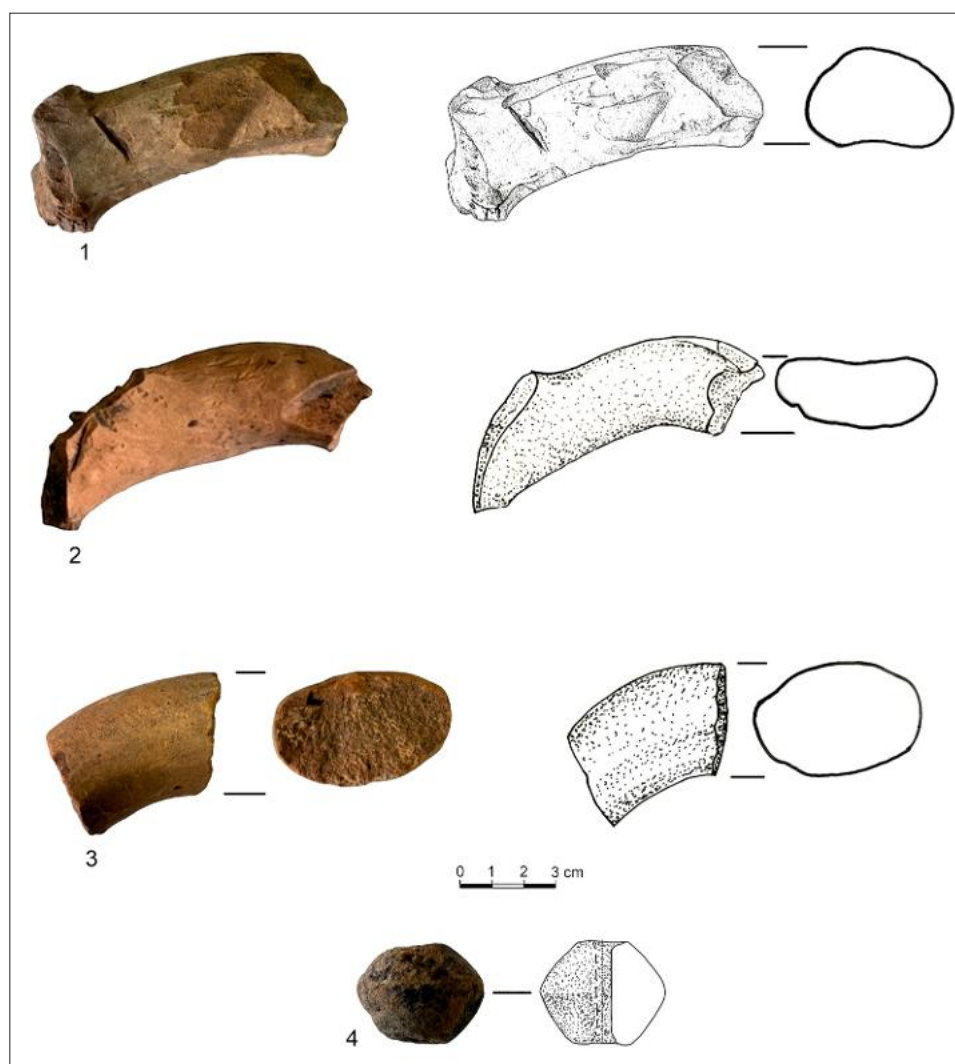


Fig. 9. Situl Lozova-*La hotar cu Vornicenii*. Material ceramic descoperit în campania 2024.

Fig. 9. Lozova-*La hotar cu Vornicenii* site. Pottery recovered during the 2024 campaign.

artefacte direct din stratul vegetal, afectat intens de arături. Printre aceste piese, dislocate din contextul lor inițial de lucrările agricole, se numără fragmente de vase de fontă utilizate la gătit (fig. 10,2), precum și o teslă/daltă destinată prelucrării lemnului (fig. 10,1).

Morminte³

M. 107 (fig. 11) a fost descoperit în caroul 4, la adâncimea de 0,25 m, având orientarea vest-est. Groapa funerară avea formă trapezoidală și o lun-

3. Numerotarea mormintelor s-a făcut în ordinea descoperirii lor în continuarea celor dezvelite în campania 2015. Ilustrația aferentă este grupată pe complexe funerare, cuprinzând desene și fotografii ale mormintelor și obiectelor descoperite. S-a utilizat prescurtarea M. pentru „mormânt”.

gime de 1,25 m. Scheletul, aparținând unui copil cu vârsta de circa 12 ani (*infans II*), de sex indeternabil, a fost depus în decubit dorsal, cu brațele îndoite din coate și palmele așezate pe torace. Complexul funerar a fost puternic deranjat de lucrările agricole, fapt ce a dus la distrugerea oaselor toracelui, precum și la lipsa craniului și a osului iliac drept. Nu a fost descoperită nicio piesă de inventar.

M. 108 (fig. 12,I,1; II) a fost descoperit în Secțiunea VII, carourile 3-4, la adâncimea de 0,30-0,40 m, având orientarea vest-est. Conturul gropii nu a putut fi precizat, aceasta fiind săpată într-un sol negru, probabil într-un șanț natural umplut cu cernoziom. Din cauza naturii afânate a solului în care a fost depus defunctul, scheletul

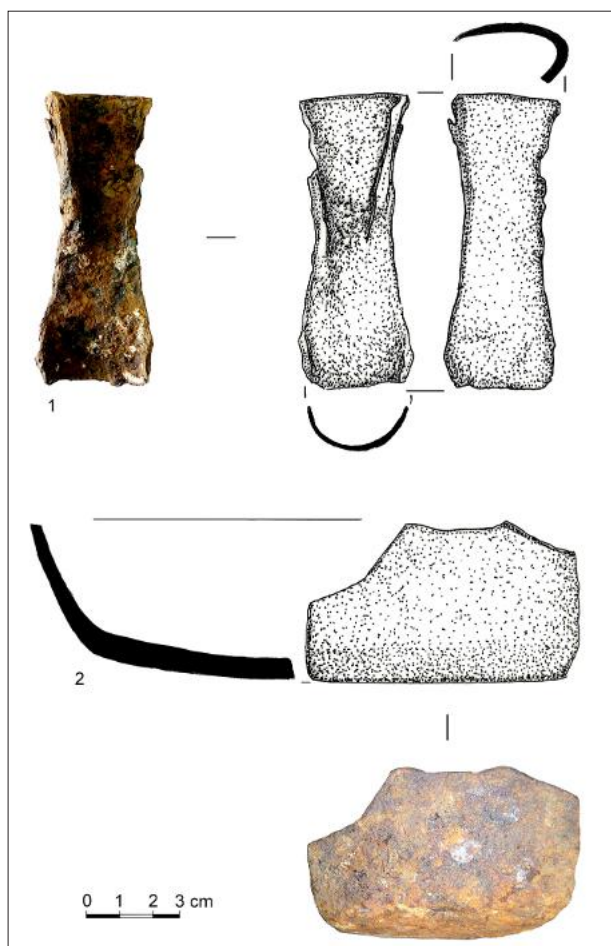


Fig. 10. Situl Lozova-La hotar cu Vornicenii. Piese de fier și fontă descoperite în campania 2024.

Fig. 10. Lozova-La hotar cu Vornicenii site. Iron and cast-iron artefacts recovered during the 2024 campaign.

a fost surprins ușor deplasat, cu partea superioară coborâtă sub nivelul anatomic normal. Scheletul, aparținând unei femei cu vârsta la deces de 35-40 de ani, se afla depus în decubit dorsal, în poziție întinsă, cu brațele așezate pe piept. În umplutura gropii, în zona toracelui și a bazinului, au fost identificate fragmente de cărbune de lemn.

Inventarul funerar al M. 108 este deosebit de bogat și divers, fiind alcătuit din piese de podoabă, accesorii de port și un obiect cu caracter utilitar (fig. 12,I,2-9). Piesele au fost descoperite în zona craniului, a toracelui, a bazinului și a membrelor inferioare, unele dintre acestea fiind ușor deplasate față de poziția lor inițială.

1. Degetar din cupru, descoperit pe osul sacru. Piesa are formă tronconică, cu partea superioară ușor rotunjită și suprafața prevăzută cu

adâncituri dispuse regulat, specifice acestui tip de obiect utilitar (fig. 12,I,5).

2. Nasture globular din bronz, identificat pe clavicula dreaptă. Piesa are corp sferoidal și este prevăzută cu urechiușă de prindere (fig. 12,I,6).

3. Nasture ovoidal, ajurat, lucrat din argint, descoperit în partea stângă a craniului, în zona tâmplei. Piesa este compusă dintr-un corp ovoidal decorat prin nervuri dispuse radial și prevăzută cu sistem de prindere și o granulă ornamentală la polul opus (fig. 12,I,2).

4. Inel de buclă din argint, spiralat, descoperit în partea dreaptă a craniului, în dreptul tâmplei. Piesa este realizată din fir de argint răsucit în spirală, cu capetele suprapuse sau apropiate (fig. 12,I,4).

5. Nasture globular fragmentar, aflat într-o stare avansată de degradare, recuperat de lângă femurul stâng. Piesa pare să fi avut corp sferoidal și urechiușă de prindere (fig. 12,I,7).

6. Nasture globular ajurat, confecționat din argint, descoperit în partea dreaptă a craniului, în apropierea tâmplei. Piesa prezintă corp sferoidal,

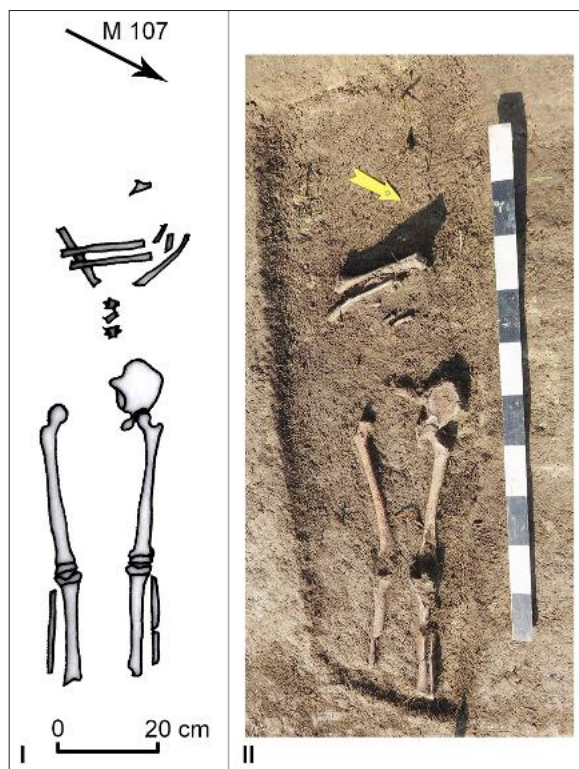


Fig. 11. Situl Lozova-La hotar cu Vornicenii. Mormântul 107, desen (I) și foto (II).

Fig. 11. Lozova-La hotar cu Vornicenii site. Grave 107, drawing (I) and photo (II).

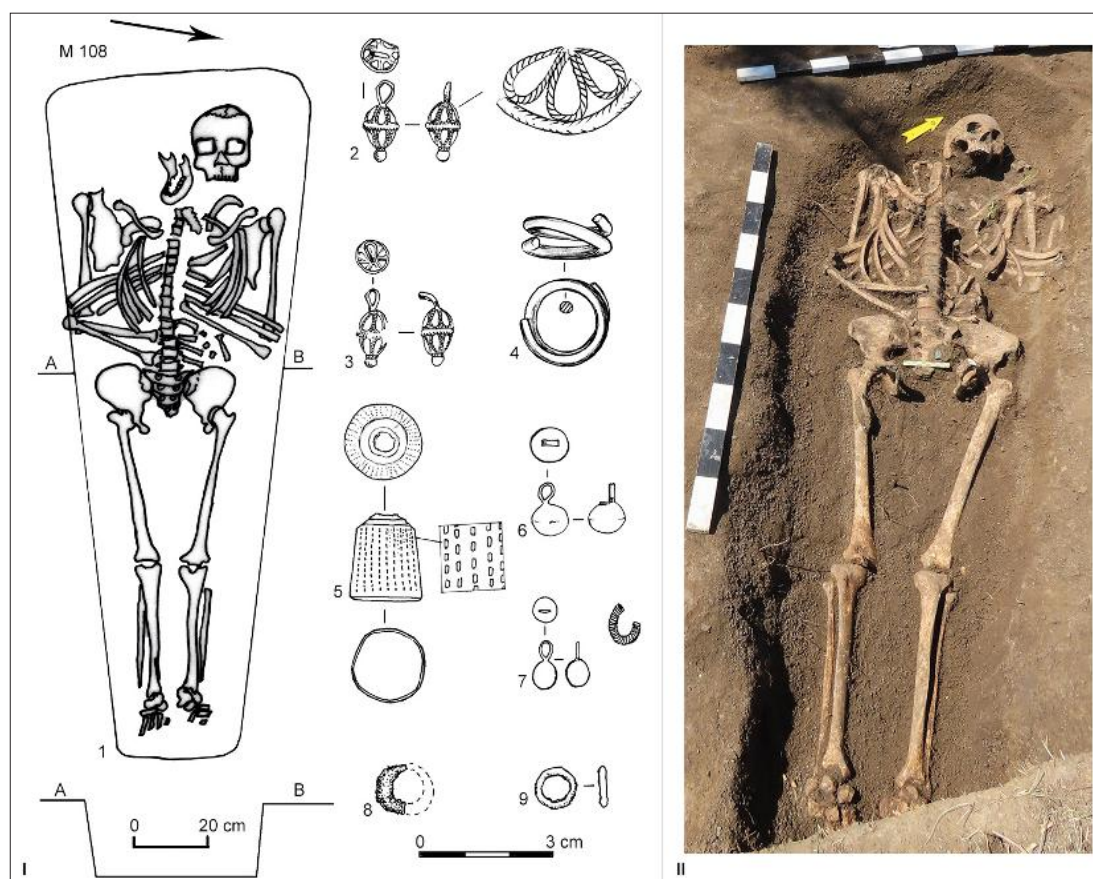


Fig. 12. Situl Lozova-La hotar cu Vornicenii. Mormântul 108, desen (I) și foto (II).

Fig. 12. Lozova-La hotar cu Vornicenii site. Grave 108, drawing (I) and photo (II).

decor ajurat și sistem de prindere, fiind apropiată ca formă de exemplarul descoperit în partea stângă a craniului (fig. 12,I,3).

7. Două verigi din fier, cu diametrele de 1,5 cm și, respectiv, 1,0 cm, identificate în regiunea toraceului. Una dintre piese este fragmentară și prezintă urme de coroziune accentuată (fig. 12,I,8-9).

M. 109 (fig. 13,I,1; II) a fost descoperit în Secțiunea VII, caroul 5, sub taluzul de sud-vest. Pentru cercetarea integrală a complexului, a fost trasată o casetă cu dimensiunile de 0,50×1,00 m. Groapa funerară, orientată V-E, avea o formă trapezoidală, fiind surprinsă la adâncimea de 0,25-0,35 m de la nivelul actual de călcare. Umplutura gropii păstrată este de numai 0,05-0,10 m. Scheletul, aparținând unui individ adolescent, de sex indeterminabil, era depus în poziție întinsă pe spate, cu brațele îndoite din coate și palmele așezate pe abdomen. Starea de conservare a resturilor osteologice este precară; craniul, orientat spre vest, nu s-a păstrat, cu excepția câtorva fragmente.

Inventarul funerar constă dintr-o singură piesă:

1. Cercel circular realizat din fir de argint cu secțiune circulară. Unul dintre capete este răsucit în formă de „S”, iar celălalt este îndoit spre exterior, fără a se putea preciza cu certitudine modul de prindere al piesei. Piesa a fost descoperită în imediata apropiere a tâmpiei drepte (fig. 13,I,2).

M. 110 (fig. 14,I-II) a fost descoperit în Secțiunea VII, caroul 1, lângă latura de nord-vest, la adâncimea de 0,20 m. Scheletul, aparținând unui copil cu vârsta de circa 8 ani (*infans II*), de sex indeterminabil, a fost surprins într-o stare de conservare precară, fiind în mare parte distrus în urma lucrărilor agricole. Din complexul funerar s-au mai păstrat doar oasele membrilor inferioare, care indică faptul că defunctul a fost depus în decubit dorsal, cu craniul orientat spre vest. Fără inventar.

M. 111 (fig. 15,I,1; II) a fost descoperit în Secțiunea VII, în colțul estic al caroului 5, la adâ-

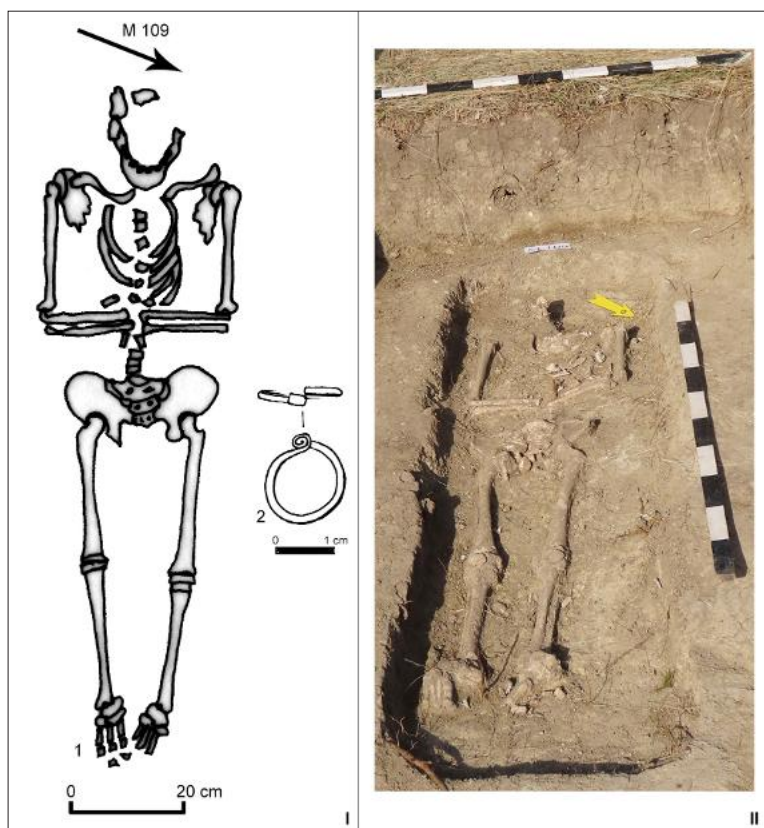


Fig. 13. Situl Lozova-La hotar cu Vorniceni. Mormântul 109, desen (I) și foto (II).

Fig. 13. Lozova-La hotar cu Vorniceni site. Grave 109, drawing (I) and photo (II).

cimea de 0,20 m. Pentru cercetarea integrală a complexului, a fost trasată o casetă cu lățimea de 1,00 m pe latura carourilor 5-6. Mormântul avea orientarea vest-est. Groapa funerară avea formă rectangulară, iar în interiorul acesteia au fost identificate urme de lemn, provenind probabil de la elemente ale amenajării funerare. Scheletul, aparținând unei tinere cu vârsta de 15-16 ani, era bine păstrat și a fost depus în decubit dorsal, cu brațele îndoite din coate și palmele așezate pe torace, în zona sternului. Craniul a fost surprins căzut pe tâmpla dreaptă, cu privirea orientată spre sud.

Inventarul funerar este reprezentat de o singură piesă:

1. Nasture din bronz, descoperit în zona umărului stâng. Piesa are corp sferoidal, ușor aplatizat, și este prevăzută în partea superioară cu o urechiușă de prindere (fig. 15,I,2).

M. 112 (fig. 16,I-II) a fost descoperit în Secțiunea VII, în caseta trasată pentru cerceta-

rea M. 111, la adâncimea de 0,20-0,25 m, având orientarea vest-est. Groapa avea formă trapezoidală, iar scheletul, aparținând unui copil cu vârsta de 4-5 ani (*infans I*), de sex indeterminabil, a fost depus în decubit dorsal, cu brațele așezate pe piept. Din cauza lucrărilor agricole, complexul funerar a fost parțial distrus, craniul defunctului nefiind păstrat. Fără inventar.

M. 113 (fig. 17,I-II) a fost descoperit în Secțiunea VII, în caseta II, în proximitatea caroului 6, la adâncimea de 0,35 m, având orientarea vest-est. Groapa, de formă trapezoidală în plan, avea adâncimea de 0,20-0,25 m de la nivelul identificării. Scheletul, aparținând unui bărbat cu vârsta de 55-60 de ani, a fost depus în decubit dorsal, cu brațele așezate pe abdomen. Craniul a fost surprins ușor căzut spre stânga, cu privirea orientată spre nord. Fără inventar.

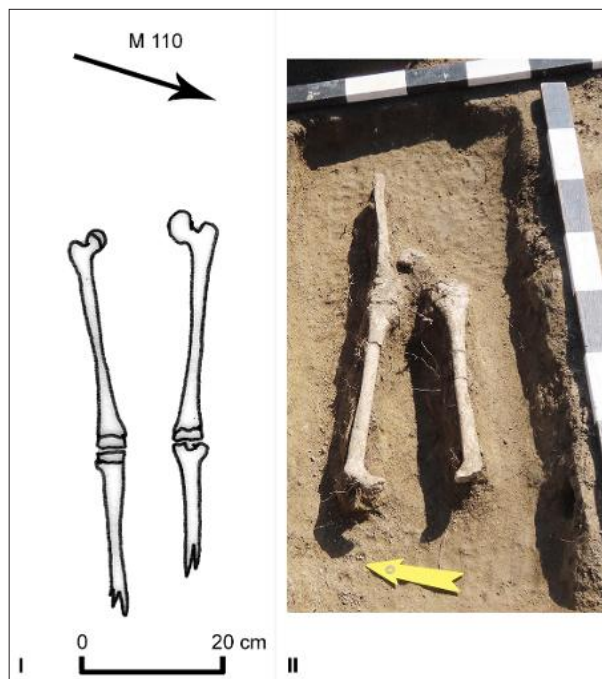


Fig. 14. Situl Lozova-La hotar cu Vorniceni. Mormântul 110, desen (I) și foto (II).

Fig. 14. Lozova-La hotar cu Vorniceni site. Grave 110, drawing (I) and photo (II).

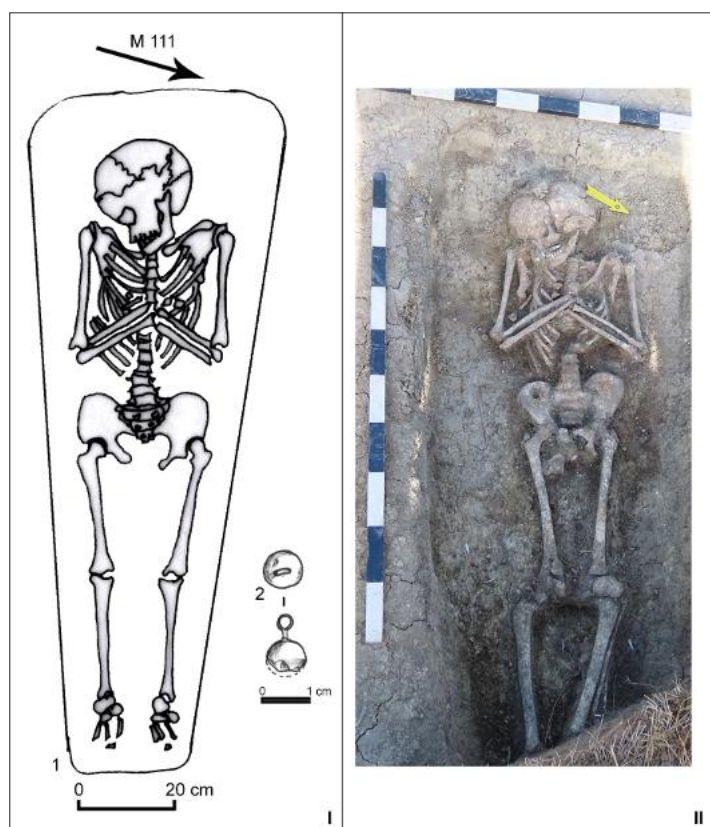


Fig. 15. Situl Lozova-La hotar cu Vornicenii. Mormântul 111, desen (I) și foto (II).

Fig. 15. Lozova-La hotar cu Vornicenii site. Grave 111, drawing (I) and photo (II).

M. 114 (fig. 18,I,1; II) a fost descoperit în Secțiunea VII, la adâncimea de 0,20 m, odată cu conturarea primelor fragmente ale calotei craniene. Scheletul, aparținând unui copil cu vârsta de 4-5 ani (*infans I*), de sex indeterminabil, a fost grav deranjat de lucrările agricole. *In situ* s-au păstrat doar parțial craniul, oasele brațelor, femurele și osul iliac stâng. Conform poziției resturilor osteologice, defunctul a fost depus în decubit dorsal, cu craniul orientat spre vest.

Inventarul funerar cuprinde două piese:

1. Nasture globular din argint, realizat din fir metalic dispus simetric, formând un corp sferoidal cu aspect ajurat, prevăzut cu verigă de prindere (fig. 18,I,2).

2. Verigă din fier, de formă circulară, realizată din tijă metalică cu secțiune circulară, identificată în zona toracelui (fig. 18,I,3).

M. 115 (fig. 19,I,1; II) a fost descoperit în Secțiunea VII, la limita sudică a caroului 7, la

adâncimea de 0,35 m, având orientarea vest-est. Groapa avea formă trapezoidală, iar fundul acesteia a fost identificat la adâncimea de 0,10-0,15 m de la nivelul de conturare. Scheletul, aparținând unui bărbat cu vârsta de 40-45 de ani, era bine păstrat și a fost depus în decubit dorsal, cu brațul drept așezat pe abdomen și palma stângă pe torace. Craniul era așezat pe occipital, cu privirea orientată spre est.

Inventar:

1. Piesă de silex, cu dimensiunile de 3×2,5 cm, descoperită în partea stângă a osului iliac stâng (fig. 19,I,2).

M. 116 (fig. 20,I,1; II) a fost descoperit în Secțiunea VII, caroul 3, la adâncimea de 0,25-0,30 m, având orientarea vest-est. Groapa avea formă trapezoidală, cu lungimea de 1,80 m și adâncimea de 0,12-0,15 m de la nivelul identificării. Scheletul, aparținând unui bărbat cu vârsta de 60-65 de ani, a fost depus în decubit dorsal, cu membrele inferioare întinse. Craniul era așezat pe occipital, cu privirea orientată în sus. Brațele par

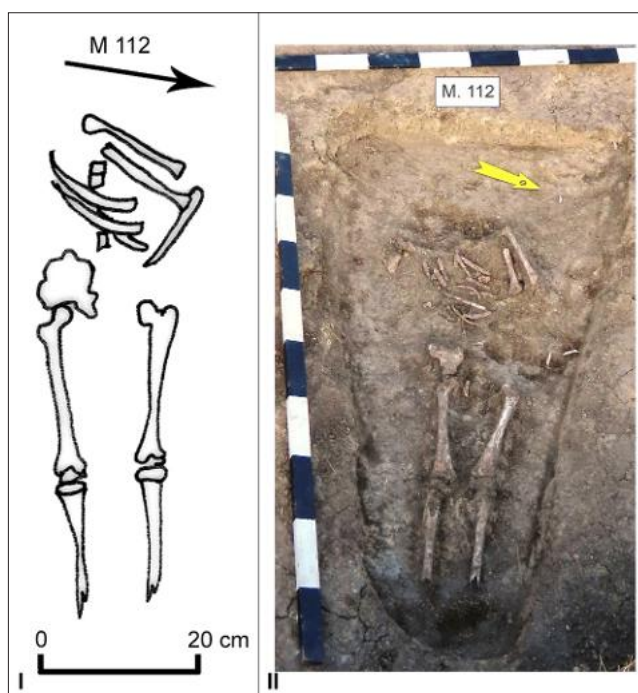


Fig. 16. Situl Lozova-La hotar cu Vornicenii. Mormântul 112, desen (I) și foto (II).

Fig. 16. Lozova-La hotar cu Vornicenii site. Grave 112, drawing (I) and photo (II).

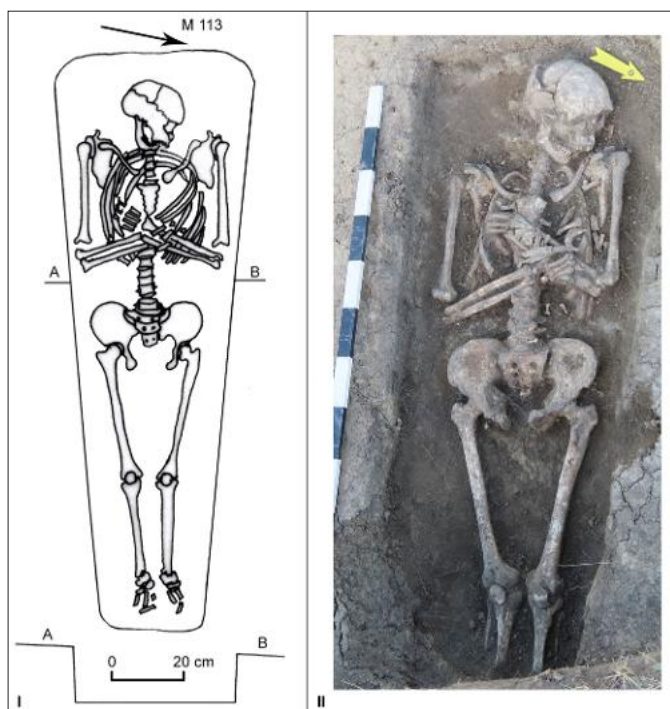


Fig. 17. Situl Lozova-La hotar cu Vornicenii. Mormântul 113, desen (I) și foto (II).

Fig. 17. Lozova-La hotar cu Vornicenii site. Grave 113, drawing (I) and photo (II).

fiind situată pe linia taluzului de sud-vest. Conturul complexului a fost identificat la adâncimea de 0,65 m față de nivelul vechi de călcare. Groapa funerară avea formă rectangulară, cu lungimea de 1,70 m și lățimea de 0,70 m în zona capului, respectiv 0,44 m în zona picioarelor. Adâncimea gropii, raportată la nivelul de conturare, era de 0,30 m în dreptul craniului și de 0,20 m în zona picioarelor. Mormântul avea orientarea vest-est.

Scheletul, aparținând unei femei cu vârsta de 40-45 de ani, a fost depus în decubit dorsal, cu brațul stâng îndoit din cot și palma așezată pe abdomen, iar brațul drept depus pe bazin. Craniul era așezat pe occipital, cu privirea orientată spre est. Starea de conservare a resturilor osteologice era precară, în principal din cauza activității intense a rozătoarelor. Oasele erau extrem de fragile, păstrându-se doar craniul, oasele brațelor și ale membrelor inferioare, fragmente ale bazinului și urme ale coloanei vertebrale. În colțul vestic al gropii, la stânga craniului, au fost documentate pe fundul complexului urme de lemn putrezit și cărbune ars, pe o suprafață de aproximativ 15×30 cm.

să fi fost poziționate inițial pe piept, unde s-au păstrat oasele palmelor, însă antebrațul drept a fost deplasat post-inhumare spre zona bazinului. Deranjamente au fost semnalate și în regiunea coccigiană, unde vertebrele erau deplasate, iar osul sacru a fost identificat pe osul iliac stâng. Sub craniu au fost documentate urme de cărbune de lemn.

Inventar funerar:

1. Nasture globular din bronz, fragmentar, descoperit pe torace, în partea dreaptă a coloanei vertebrale. Piesa are corp sferoidal, ușor aplatizat, și păstrează veriga de prindere (fig. 20,I,2).

M. 117 (fig. 21,I,1; II) a fost descoperit în Secțiunea VII, caroul 9, partea superioară a gropii

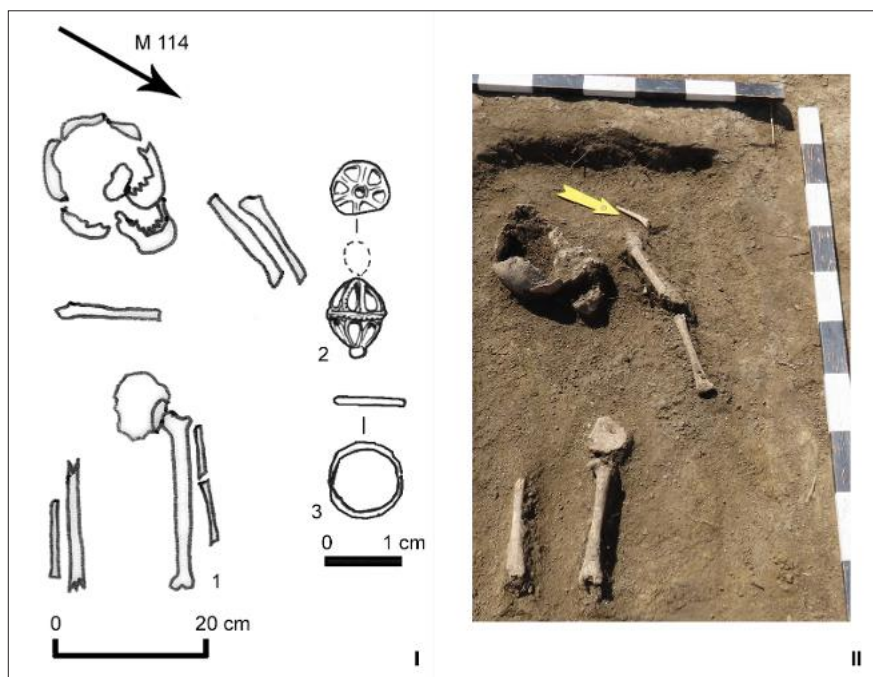


Fig. 18. Situl Lozova-La hotar cu Vornicenii. Mormântul 114, desen (I) și foto (II).

Fig. 18. Lozova-La hotar cu Vornicenii site. Grave 114, drawing (I) and photo (II).

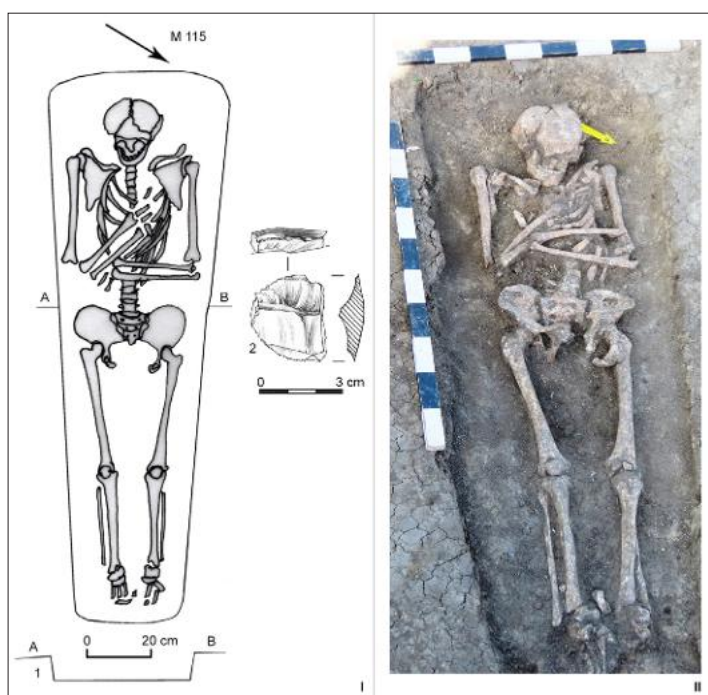


Fig. 19. Situl Lozova-La hotar cu Vornicenii. Mormântul 115, desen (I) și foto (II).

Fig. 19. Lozova-La hotar cu Vornicenii site. Grave 115, drawing (I) and photo (II).

Din cauza perturbărilor produse de activitatea rozătoarelor, o parte dintre piesele de inventar au fost deplasate din poziția lor anatomică inițială, fiind recuperate atât de pe schelet, cât și din umplutura gropii sau din crotovine.

Inventar:

1. Inel din aur, cu verigă rombică în secțiune și montură centrală aproximativ circulară, în care este încadrată o piatră de granat. Piatra era fixată prin paru mici elemente din fir subțire de aur, îndoite în formă de buclă și aplicate pe marginea monturii; dintre acestea se păstrează un element, celelalte fiind pierdute sau păstrate fragmentar. Registrul central este flancat simetric de patru elemente ornamentale ajurate, dispuse radial, cu aspect de rozete, care par să fi constituit casete secundare pentru inserții litice, în prezent pierdute. Prin compoziția decorativă complexă, piesa se remarcă drept un obiect de podoabă cu valoare de prestigiu, montura centrală fiind pusă în evidență de decorul ajurat periferic. Inelul a fost găsit în umplutura gropii, la 10 cm de la nivelul de conturare a complexului (fig. 21,I,10; 23,2).

2. Inel din argint, cu veriga relativ lată, prevăzută pe fața exterioară cu două șanțuri longitudi-

dinale și ușor lătită spre zona monturii. Piesa are o montură ovală, înaltă, în care este fixată o inserție de culoare albă, probabil din pastă vitroasă, cu fisuri vizibile la suprafață. Montura este încadrată perimetral de un decor aplicat, alcătuit din mici granule și elemente circulare realizate din fir de argint, dispuse pe margine, conferind piesei un aspect elaborat. Inelul a fost identificat între femure, la adâncimea de 0,90 m față de nivelul de călcare, respectiv la 0,15 m sub nivelul de conturare. În proximitatea sa, la circa 10 cm spre est, a fost găsită o falangă cu urme de patină metalică de culoare verde, indiciu care poate sugera poziția inițială a piesei pe deget (fig. 21,I,13; 23,1).

3. Inel din argint, fragmentar, cu veriga ruptă, relativ lată, prevăzută pe fața exterioară cu două șanțuri longitudinale și ușor lătită spre zona monturii. Piesa are o montură ovală alungită, înaltă, în care este fixată o inserție de culoare bej-albicioasă, probabil din sticlă. Montura este încadrată de un decor

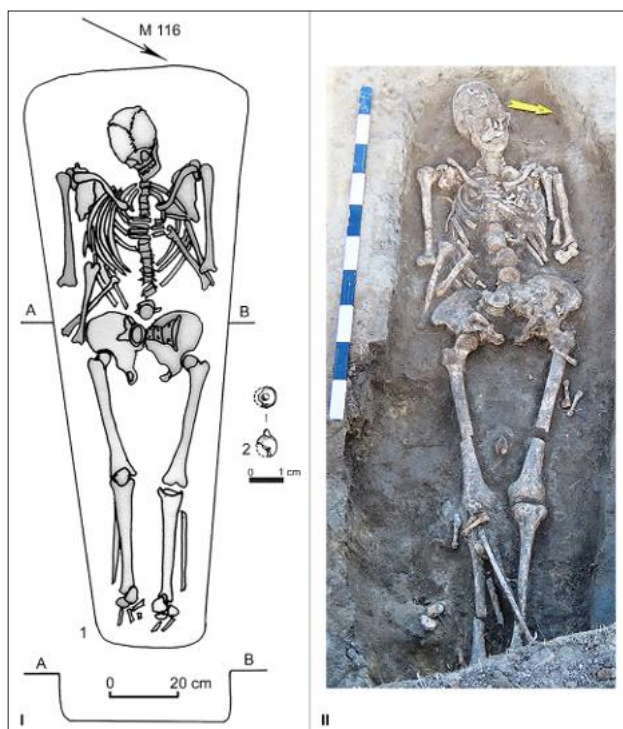


Fig. 20. Situl Lozova-La hotar cu Vornicenii. Mormântul 116, desen (I) și foto (II).

Fig. 20. Lozova-La hotar cu Vornicenii site. Grave 116, drawing (I) and photo (II).

aplicat, format din granule și mici elemente circulare realizate din fir de argint, dispuse perimetral (fig. 21,I,11; 23,3).

4. Inel din argint, cu veriga relativ lată, semicirculară în secțiune, lățită în zona superioară sub forma unei plăci rectangulare. Placa superioară este delimitată printr-un chenar rectangular incizat, fără decor vizibil în câmpul central. Umerii inelului sunt decorați simetric cu panouri incizate, în interiorul cărora se observă motive curbilinii de tip volute sau „S”-uri stilizate, încadrate de linii marginale. Piesa este bine păstrată, deși suprafața prezintă urme de uzură și oxidare (fig. 21,I,15; 23,4).

5. Inel din argint, realizat sub forma unei verigi simple, cu secțiune semicirculară și fața interioară plată. Veriga se lățește treptat spre partea

superioară, unde formează o placă oval-alungită, ușor aplatizată, nedecorată. Umerii piesei sunt slab marcați, iar trecerea de la verigă spre placa superioară este lină (fig. 21,I,14; 23,5).

6. Nasture sferoidal înalt din argint, de dimensiuni mari, realizat din două emisfere unite median. La extremitatea superioară piesa este prevăzută cu o urechiușă de prindere, iar la extremitatea opusă prezintă un mic element ornamental alcătuit din patru granule dispuse piramidal. Zona mediană a nasturelui este marcată de un decor realizat din fir filigranat, dispus sub forma unui brâu triplu care separă cele două emisfere. Piesa a fost descoperită în peretele sudic al mormântului, la adâncimea de 15 cm față de nivelul de conturare (fig. 21,I,2).

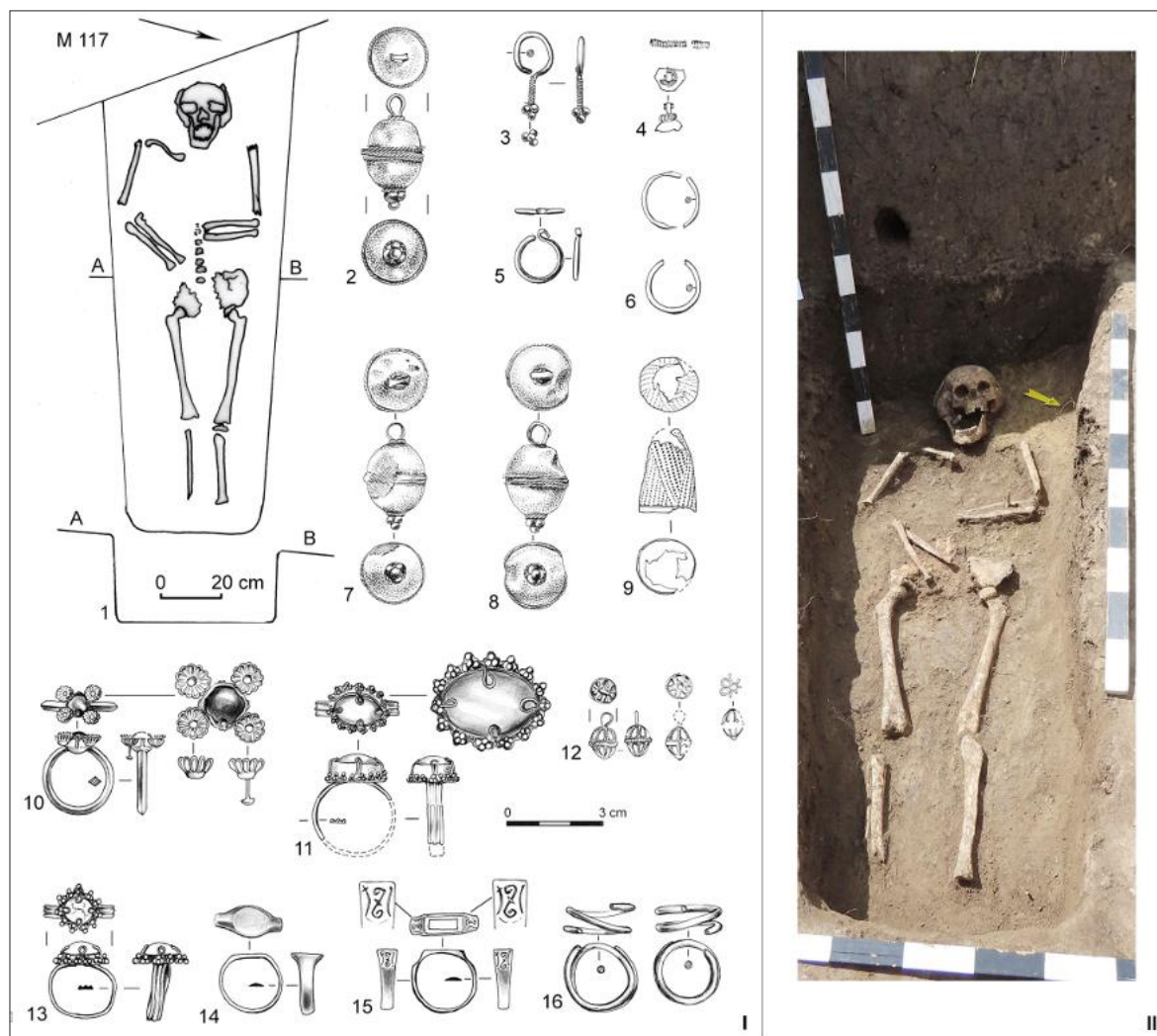


Fig. 21. Situl Lozova-La hotar cu Vornicenii. Mormântul 117, desen (I) și foto (II).

Fig. 21. Lozova-La hotar cu Vornicenii site. Grave 117, drawing (I) and photo (II).

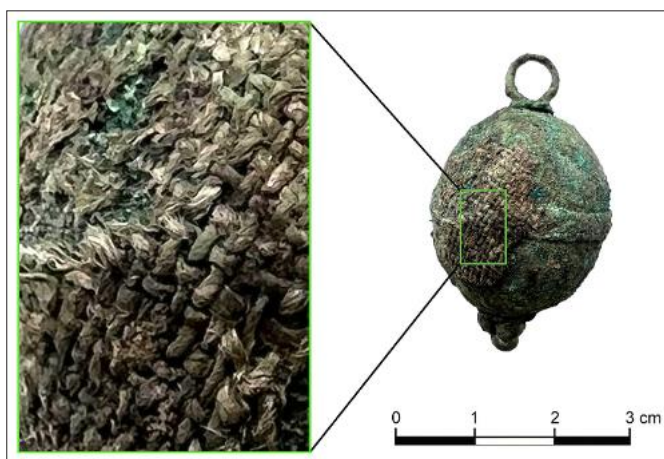


Fig. 22. Situl Lozova-*La hotar cu Vornicenii*. Pandativ globular din argint cu urme de textile descoperit în M. 117 (foto).

Fig. 22. Lozova-*La hotar cu Vornicenii* site. Globular silver pendant with textile remains, recovered from Grave 117 (photograph).

7. Nasture globular înalt din argint, executat din două emisfere unite median, zona de îmbinare fiind decorată de jur împrejur cu fir filigranat, de forma unui brâu triplu. Piesa este prevăzută la partea superioară cu o urechiușă circulară de suspendare, iar la extremitatea inferioară cu un

mic element terminal ornamental, alcătuit din patru granule dispuse piramidal: trei la bază și una deasupra, în vârf. Nasturele a fost descoperit în zona toracelui, pe oasele antebrațului drept, fiind separat de acestea printr-un strat de sol de aproximativ 4 cm. Pe suprafața piesei aflată în contact cu scheletul se păstrează resturi textile aderente, sub forma unei mase compacte de fibre mineralizate, conservate prin contactul direct cu metalul. Acestea au aspectul unei țesături compacte, posibil cu armură simplă, însă tipul exact al țesăturii și natura fibrelor nu pot fi precizate fără investigații microscopice și analize de specialitate. Urmele respective pot proveni de la un fragment de veșmânt sau de la un element de acoperământ asociat portului funerar (fig. 21,I,7; 22).

8. Nasture globular înalt din argint, de dimensiuni mari, confecționat din două emisfere unite median. La extremitatea superioară, piesa este prevăzută cu o urechiușă de prindere, iar la extremitatea opusă prezintă un mic element ornamental alcătuit din patru granule dispuse piramidal. Zona mediană a nasturelui este marcată de un decor realizat din fir filigranat, dispus sub forma unui brâu triplu care separă cele două emisfere.



Fig. 23. Situl Lozova-*La hotar cu Vornicenii*. Inele descoperite în M. 117 (foto).

Fig. 23. Lozova-*La hotar cu Vornicenii* site. Rings recovered from Grave 117 (photo).

Piesa este parțial deformată și a fost descoperită în peretele sudic al gropii funerare, la adâncimea de 15 cm față de nivelul de conturare a complexului (fig. 21,I,8).

9. Nasture globular din argint, realizat din fir metalic dispus simetric, formând un corp sferoidal cu aspect ajurat. Piesa este prevăzută cu verigă de suspendare și a fost descoperită în umplutura mormântului, la adâncimea de 0,65 m, la o distanță de 0,30 m față de latura de sud-vest a gropii funerare (fig. 21,I,12).

10. Nasture fragmentar din argint, realizat din fir metalic dispus simetric, formând un corp sferoidal cu aspect ajurat. Piesa este păstrată parțial, lipsindu-i veriga de prindere, găsit în interiorul mandibulei, poziționată pe coloana vertebrală (fig. 21,I,12).

11. Nasture fragmentar din argint, similar ca formă și tehnică de realizare cu piesa precedentă, confecționat din fir metalic dispus simetric. Corpul sferoidal ajurat este păstrat parțial, iar veriga de prindere lipsește. Piesa a fost găsită lângă brațul drept, fiind mișcată, probabil, de rozătoare ca și în cazul altor piese din acest mormânt (fig. 21,I,14).

12. Cercel din argint, realizat din fir metalic circular în secțiune, având corpul curbat în forma semnelui întrebării. La capătul inferior se păstrează un element decorativ compus din patru granule de argint dispuse piramidal, trei la bază și una în partea superioară. Piesa a fost găsită lângă tâmpla stângă (fig. 21,I,3).

13. Cercel din argint, realizat dintr-un fir metalic cu secțiune circulară, având unul dintre capete terminat printr-o volută, iar celălalt capăt simplu. Piesa a fost recuperată lângă tâmpla stângă (fig. 21,I,5).

14. Degetar fragmentar din cupru, descoperit deasupra tâmpiei drepte, lângă craniu, la adâncimea de 0,30 m față de nivelul de identificare a complexului. Piesa are formă tronconică, cu partea superioară ruptă, iar suprafața exterioară este prevăzută cu adâncituri, dispuse în șiruri regulate (fig. 21,I,9).

15. Nasture globular din bronz, fragmentar, cu partea inferioară lipsă. Piesa a fost identificată în interiorul bazinului, lângă osul iliac stâng, la

adâncimea de 0,30 m față de nivelul de conturare a gropii funerare.

16. Verigă de tâmplă spiralată din argint, realizată din fir circular în secțiune, cu capetele răsucite în spirală. Piesa a fost recuperată dintr-o crotovină situată sub nivelul mormântului, (fig. 21,I,18).

17. Verigă de tâmplă spiralată din argint, realizată din fir circular în secțiune, cu capetele răsucite în spirală. Piesa a fost descoperită în zona inferioară a osului iliac drept, la 10 cm sub femur, la adâncimea de 0,95 m (fig. 21,I,19).

18. Verigă simplă din bronz, realizată din fir metalic cu secțiune circulară, cu capetele deschise. Piesa a fost identificată la o distanță de 7 cm de tâmpla dreaptă a defunctului (fig. 21,I,6).

19. Verigă fragmentară simplă, realizată din fir metalic circular în secțiune (fig. 21,I,6).

M. 118 (fig. 24,I,1; II) a fost descoperit în Secțiunea VIII, la joncțiunea carourilor 1 și 2, la adâncimea de 0,30 m față de nivelul actual de călcare, având orientarea vest-est. Groapa funerară, slab conturată, avea formă trapezoidală în plan și prezenta o umplutură din sol brun. Scheletul,

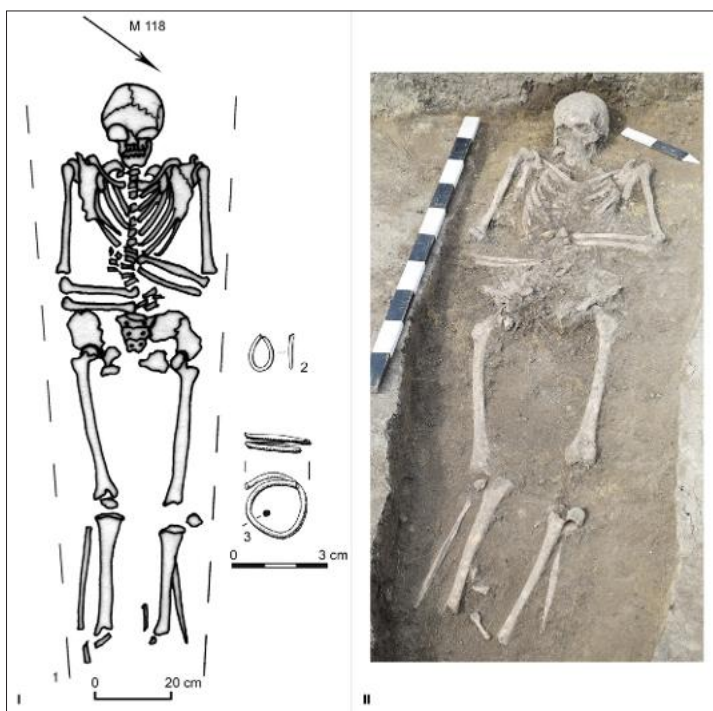


Fig. 24. Situl Lozova-La hotar cu Vornicenii. Mormântul 118, desen (I) și foto (II).

Fig. 24. Lozova-La hotar cu Vornicenii site. Grave 118, drawing (I) and photo (II).

apartinând unei femei cu vârsta la deces de 60-65 de ani, a fost depus în decubit dorsal, cu membrele inferioare întinse și brațele îndoite din coate, palmele fiind așezate pe torace. Craniul a fost surprins la o cotă ușor mai ridicată față de restul scheletului, la adâncimea de 0,25 m, fiind așezat pe occipital, cu privirea spre est. Deși complexul funerar nu a fost deranjat, gradul de conservare a oaselor era precar, acestea fiind afectate de factori naturali.

Inventar funerar:

1. Verigă oval-circulară din bronz, realizată din fir metalic subțire, cu capetele tăiate drept și dispuse față în față (fig. 24,I,1).

2. Verigă de tâmplă spiralată din bronz, realizată din fir metalic cu secțiune circulară. Piesa are capetele subțiate și suprapuse, formând o spirală simplă (fig. 24,I,2).

M. 119 (fig. 25,I,1; II) a fost descoperit în Secțiunea VIII, la joncțiunea carourilor 2 și 3, în partea superioară a secțiunii, la adâncimea de 0,30 m față de nivelul actual de călcare. Deoarece craniul, toracele și bazinul se aflau sub profilul de sud-vest, a fost necesară deschiderea casetei 1, în vederea degajării și cercetării integrale a complexului. Conturul gropii funerare nu a putut fi identificat cu precizie. Mormântul avea orientarea vest-est. Scheletul, aparținând unei tinere cu vârsta de 16-18 ani, avea lungimea păstrată de 1,40 m. Defuncta a fost depusă în decubit dorsal, cu membrele inferioare întinse și brațele îndoite din coate, palmele fiind așezate pe torace. Craniul a fost surprins așezat pe occipital, cu privirea orientată în sus. Starea de conservare a oaselor era precară, resturile osteologice fiind fragmentate

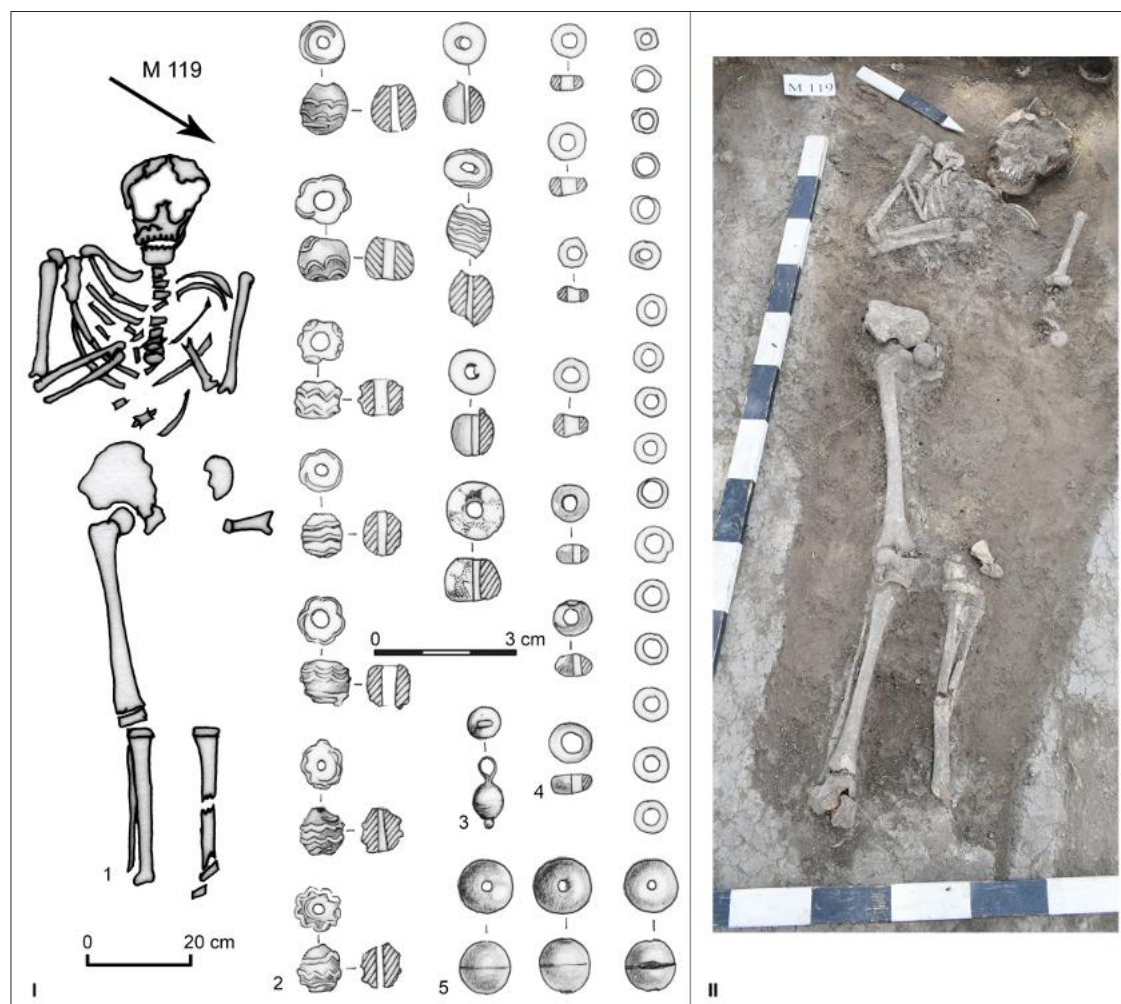


Fig. 25. Situl Lozova-*La hotar cu Vornicenii*. Mormântul 119, desen (I) și foto (II).

Fig. 25. Lozova-*La hotar cu Vornicenii* site. Grave 119, drawing (I) and photo (II).



Fig. 26. Situl Lozova-La hotar cu Vornicenii. Mărgelile descoperite în M. 119 (foto).

Fig. 26. Lozova-La hotar cu Vornicenii site. Beads recovered from Grave 119 (photo).

sub presiunea solului și ca urmare a acțiunii factorilor naturali.

Inventar:

1-35. Șirag alcătuit din 35 de mărgelile din pastă sticloasă colorată. Dintre acestea, opt sunt sferoidale, decorate cu motive încrustate, trei sunt sferoidale simple, fără decor încrustat, iar celelalte au formă inelară sau discooidală. Piese au fost recuperate din regiunea cervicală, fiind identificate atât pe coloana vertebrală, cât și sub craniu (fig. 25,I,2; 26).

36-38. Trei piese globulare din bronz, păstrate fragmentar, alcătuite din câte două emisfere unite. Acestea au fost recuperate din regiunea gâtului, fiind parte din șiragul de mărgelile (fig. 25,I,5; 26).

39. Nasture sferoidal înalt din bronz, prevăzut cu verigă de prindere și cu o granulă ornamentală la polul opus. Piesa a fost descoperită în apropierea colierului, în regiunea superioară a scheletului (fig. 25,I,3).

M. 120 (fig. 27,I,1; II) a fost descoperit în Secțiunea VIII, la adâncimea de 0,20 m față de nivelul actual de călcare. Conturul gropii funerare nu a putut fi surprins cu precizie. Mormântul avea orientarea vest-est. Scheletul, aparținând unei femei cu vârsta de 35-40 de ani, era orientat vest-est. Defuncta a fost depusă în decubit dorsal, cu brațul stâng

îndoit din cot și palma așezată pe torace, iar brațul drept îndoit, cu palma orientată spre umăr, în partea superioară a toracelui. Craniul era așezat pe occipital, cu privirea orientată spre nord. Oasele femurale au fost surprinse într-o poziție nefirească, fiind ușor arcuite. În umplutura gropii au fost identificate fragmente ceramice atribuite perioadei Hoardei de Aur și mici fragmente de cărbune de lemn ars.

Inventar funerar:

1. Nasture sferoidal din bronz, prevăzut cu verigă de prindere, descoperit în zona omoplatului stâng. Piesa are corp sferoidal și se păstrează relativ bine (fig. 27,I,2).

2. Nasture globular din bronz, identificat sub torace. Piesa se păstrează fragmentar, împreună cu elementul de prindere (fig. 27,I,3).

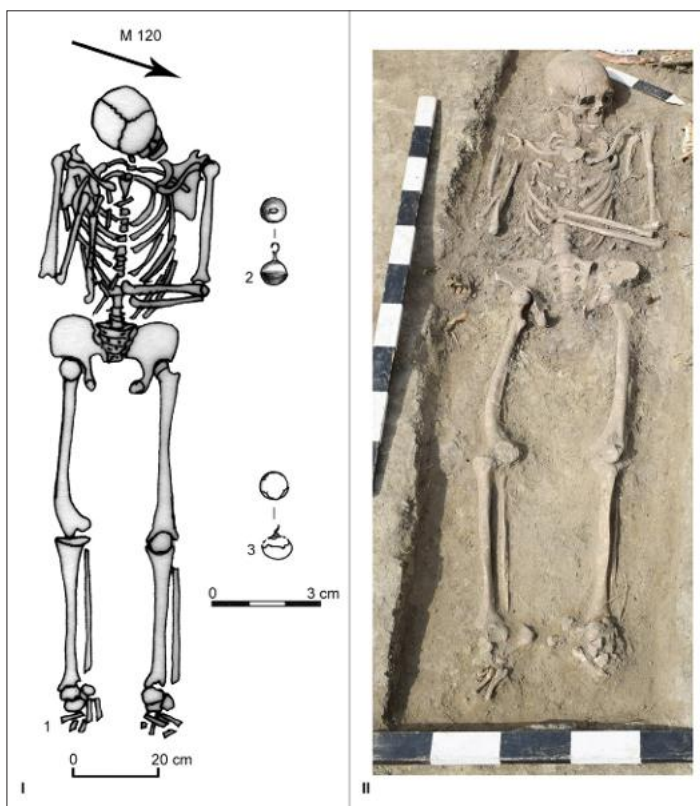


Fig. 27. Situl Lozova-La hotar cu Vornicenii. Mormântul 120, desen (I) și foto (II).

Fig. 27. Lozova-La hotar cu Vornicenii site. Grave 120, drawing (I) and photo (II).

M. 121 (fig. 28,I,1; II) a fost descoperit în Secțiunea VIII, caroul 5. Deoarece complexul intra sub taluzul de nord-est al secțiunii, pentru cercetarea integrală a acestuia a fost necesară executarea casetei 2, cu dimensiunile de 0,60×1,0 m. Groapa funerară avea formă rectangulară, conturul acesteia fiind surprins la adâncimea de 0,23 m față de nivelul actual de călcare. Groapa avea lungimea de 2,10 m și adâncimea de 0,20 m de la nivelul de conturare, orientarea fiind vest-est.

Scheletul, aparținând unei femei cu vârsta la deces de circa 20-22 de ani, se găsea în decubit dorsal, cu membrele inferioare întinse și brațele puternic îndoite din coate, palmele fiind orientate spre umeri. Craniul era așezat pe occipital și ușor

încălinat spre tâmpla dreaptă. Pe oasele craniului au fost observate urme de oxizi metalici.

Inventar funerar:

1-2. Două pandantive din argint, asemănătoare ca formă și tehnică de realizare. Fiecare piesă este prevăzută în partea superioară cu o verigă filigranată de suspendare, prinsă de o mică sferă, urmată de o verigă circulară de dimensiuni mari, realizată din fir cu secțiune circulară, de care este articulat corpul inferior. Acesta are partea inferioară semiovală alungită, iar partea superioară de formă neregulată, terminată printr-o sferă pe care este aplicat un mic element ornamental alcătuit din patru granule dispuse piramidal, trei la bază și una în vârf. Zona de legătură dintre

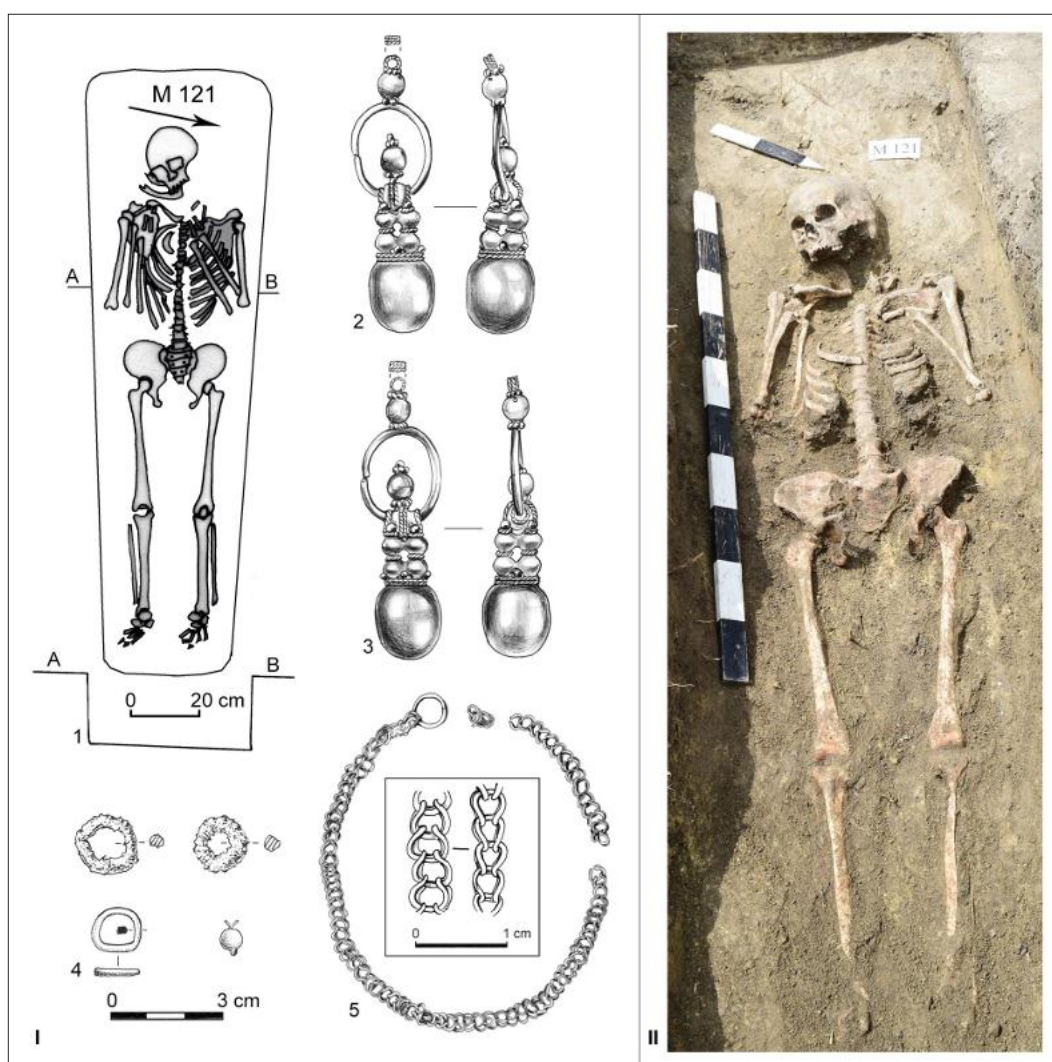


Fig. 28. Situl Lozova-*La hotar cu Vornicenii*. Mormântul 121, desen (I) și foto (II).

Fig. 28. Lozova-*La hotar cu Vornicenii* site. Grave 121, drawing (I) and photo (II).

verigă și corpul inferior este decorată cu elemente semisferice și registre ornamentale realizate din fire filigranate. Prin forma generală, piesele pot sugera o siluetă antropomorfă stilizată, cu brațele ridicate (fig. 28,I,2-3).

3. Lanț din argint, alcătuit din zale mici, unite succesiv, păstrat fragmentar, având un capăt terminat cu o verigă de mici dimensiuni. Piesa a fost utilizată, cel mai probabil, pentru prinderea sau suspendarea pandantivelor descrise anterior.

Pandantivele și lanțul au fost descoperite la o distanță de 0,15 m vest de craniu și la adâncimea de 0,10 m față de nivelul de conturare a gropii funerare (fig. 28,I,5).

4. Nasture globular din bronz, de mici dimensiuni, prevăzut cu verigă de prindere parțial ruptă. Piesa are corp sferoidal și a fost identificată în inventarul funerar al mormântului (fig. 28,I,4).

5. Verigă din bronz, realizată din fir metalic cu secțiune ovală, descoperită în zona labelor picioarelor (fig. 28,I,4).

6-7. Două verigi din fier, realizate din fir metalic cu secțiune aproximativ circulară, puternic corodate (fig. 28,I,4).

M. 122 (fig. 29,I-II) a fost descoperit în Secțiunea VIII, caroul 6, la adâncimea de 0,35 m față de nivelul actual de călcare. Deoarece segmentul inferior al complexului, respectiv bazinul și membrele inferioare, se extindea sub profilul de nord-est, cercetarea integrală a fost realizată prin deschiderea casetei 3. Groapa funerară avea adâncimea de 0,30 m de la nivelul de sesizare, fiind orientate pe axa vest-est.

Scheletul, aparținând unei persoane cu vârsta de 17-18 ani, de sex indeterminabil, era bine păstrat, oasele fiind relativ puțin afectate de factorii de mediu. Defunctul a fost depus în decubit dorsal, cu membrele inferioare întinse și brațele puternic îndoite din coate, palmele fiind așezate pe umeri. Craniul a fost identificat la adâncimea de 0,40 m, fiind situat cu aproximativ 0,10-0,15 m mai sus față de restul corpului. Fără inventar.

M. 123 (fig. 30,I-II) a fost descoperit în Secțiunea VIII, caroul 6, în proximitatea taluzului de sud-est, la adâncimea de 0,40 m față de nivelul actual de călcare. Groapa funerară avea formă trapezoidală, cu lungimea de 1,30 m,

lățimea de 1,10 m în zona capului și de 0,70 m în zona picioarelor. Adâncimea gropii era de 0,15 m de la nivelul de conturare, iar orientarea vest-est. Complexul reprezintă o înhumare dublă de copii.

Scheletul A (fig. 30,I,A), poziționat în partea stângă a gropii, aparținea unui copil de circa 9 ani (*infans II*), de sex indeterminabil. Acesta a fost depus în decubit dorsal, cu brațele îndoite din coate și palmele așezate pe abdomen. Craniul era așezat pe occipital și ușor înclinat spre tâmpla dreaptă. Lungimea scheletului era de 1,10 m.

Scheletul B (fig. 30,I,B), situat în partea dreaptă a gropii, aparținea unui copil de aproximativ 6 ani (*infans I*), de sex indeterminabil. Defunctul a fost depus în decubit dorsal, cu membrele inferioare întinse și brațele așezate pe abdomen. Craniul era așezat pe occipital și ușor înclinat spre stânga.

Distanța dintre cele două schelete era de 0,25 m în regiunea umerilor și de 0,35 m în zona picioarelor. Starea de conservare a oaselor era precară, ambele craniuri fiind afectate de presiunea solului și de acțiunea acizilor humici. Fără inventar.

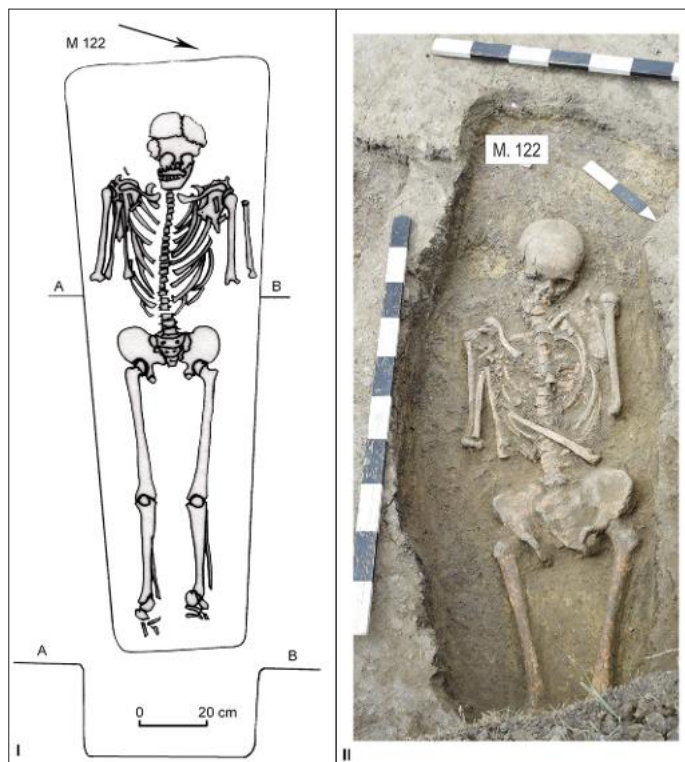


Fig. 29. Situl Lozova-La hotar cu Vornicenii. Mormântul 122, desen (I) și foto (II).

Fig. 29. Lozova-La hotar cu Vornicenii site. Grave 122, drawing (I) and photo (II).

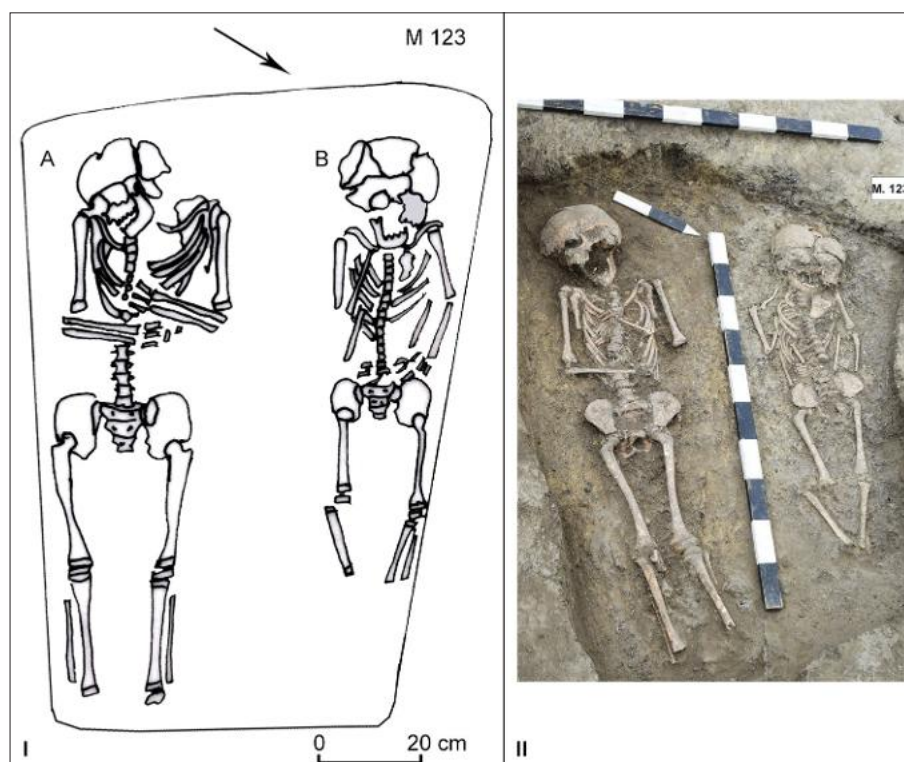


Fig. 30. Situl Lozova-*La hotar cu Vornicenii*. Mormântul 123, desen (I) și foto (II).

Fig. 30. Lozova-*La hotar cu Vornicenii* site. Grave 123, drawing (I) and photo (II).

Piese descoperite passim în zona mormintelor distruse

O atenție deosebită a fost acordată „zonei mormintelor distruse”, identificată inițial în campania din anul 2010. Acest sector, cu o suprafață de 18×20 m, a fost împărțit în 90 de carouri (2×2 m). Fiind situată în partea de sud-vest a necropolei, pe un teren în pantă, zona a fost expusă eroziunii solului, fapt care a dus la subțierea stratului cultural în timp.

Din cauza adâncimii reduse la care se aflau mormintele, acestea au fost distruse în totalitate de lucrările agricole. Dacă în 2010 cercetările au permis recuperarea resturilor de oase de la 18 indivizi (copii și adulți), intervenția din acest an s-a soldat doar cu recuperarea unor piese de inventar.

Utilizarea detectorului de metale, dispozitiv care nu a fost folosit în etapele anterioare ale cercetării, a permis de această dată colectarea unui material arheologic variat și bogat. Au fost recuperate piese de port, obiecte de podoabă și ustensile realizate din argint, bronz și fier. Deși aceste artefacte nu au fost descoperite in situ, fiind scoase din contextul arheologic inițial de plug, ele repre-

zintă obiecte provenite indubitabil din inventarul funerar al defuncților înhumați în acest sector al necropolei. Astfel, au fost recuperate următoarele artefacte (fig. 31-33):

1. Set compus din două verigi circulare din argint și un lanț fragmentar din bronz. Verigile sunt realizate din fir metalic cu secțiune circulară; una dintre acestea este simplă, iar cealaltă este prinsă de lanțul fragmentar, alcătuit din zale mici, realizate din fir subțire torsionat. Ansamblul reprezenta, cel mai probabil, un element de prindere sau de suspendare a unor piese de podoabă (fig. 31,1).

2. Verigă de tâmplă spiralată din argint, realizată din fir metalic cu secțiune circulară. Piesa are formă circulară, cu capetele apropiate și răsu-cite, formând o spirală simplă (fig. 31,2).

3. Cercele circular din argint, realizat din fir metalic cu secțiune circulară. Unul dintre capete este îndoit spre interior sub formă de volută, iar celălalt capăt este terminat simplu (fig. 31,3).

4. Nasture globular din bronz, de mici dimensiuni, alcătuit probabil din două emisfere unite. Piesa este prevăzută cu verigă de prindere, fiind parțial ruptă (fig. 31,4).

5. Inel din argint, cu verigă circulară și montură superioară alungită, de formă aproximativ romboidală. Placa superioară este decorată prin incizii geometrice dispuse simetric, formând un motiv central alungit, asemănător unui trident dublu suprapus. Umerii inelului sunt ușor lățiți spre montură (fig. 31,5).

6. Nasture globular înalt din argint, de dimensiuni mari, confecționat din două emisfere unite median. Piesa este prevăzută în partea superioară cu o verigă de suspendare, iar la extremitatea inferioară cu un mic element ornamental alcătuit din granule dispuse piramidal. Zona mediană este decorată cu registre de fir filigranat, dispuse sub forma unui brâu triplu care separă cele două emisfere (fig. 31,6).

7. Pandantiv conic din argint, realizat din tablă subțire, cu corp alungit, ușor evazat spre bază. Piesa este prevăzută în partea superioară cu o verigă de suspendare, iar la extremitatea inferioară cu un mic element ornamental globular. Marginea inferioară este decorată cu un registru filigranat, care marchează trecerea spre elementul terminal (fig. 31,7).

8. Nasture globular din bronz, de mici dimensiuni, prevăzut cu verigă de prindere. Corpul piesei este sferoidal, ușor alungit, fiind redat atât din față, cât și din profil (fig. 31,8).

9. Pandantiv conic din argint, asemănător ca formă și tehnică de realizare cu piesa nr. 7. Corpul este alungit, de formă conică, prevăzut în partea superioară cu verigă de suspendare, iar la bază cu o mică granulă. Decorul este concentrat în zona inferioară, unde se observă un registru ornamental realizat din fir filigranat (fig. 31,9).

10. Nasture globular din bronz, prevăzut cu verigă de prindere. Piesa are corp sferoidal, aplatizat și este realizată din două emisfere sudate median (fig. 31,10).

11. Verigă de tâmplă sau închizătoare în formă de „S” din argint, realizată din fir metalic cu secțiune circulară. Piesa prezintă urme evidente de deformare mecanică, având corpul puternic curbat și capetele neunite (fig. 31,11).

12. Placă fragmentară din bronz, probabil aplică vestimentară sau element de fixare. Piesa are formă aproximativ rectangulară, cu colțurile rotunjite, și prezintă decupaje care puteau servi la prindere. Starea fragmentară nu permite stabilirea cu certitudine a funcționalității sale (fig. 31,12).

13. Degetar fragmentar din cupru, cu corp tronconic. Partea superioară este ruptă, iar suprafața exterioară este acoperită cu adâncituri, dispuse în șiruri verticale regulate (fig. 31,13).

14. Fragment de pandantiv globular din argint, provenit de la o piesă realizată din două emisfere unite median. Pe suprafață se păstrează un registru decorativ realizat din fir filigranat, dispus sub forma unui brâu median. Starea fragmentară indică desprinderea piesei dintr-un pandantiv globular de tipul celor descrise anterior (fig. 31,14).

15. Aplică vestimentară din bronz, în formă de rozetă semisferică. Piesa prezintă decor realizat prin perforații și mici elemente reliefate dispuse marginal. Probabil a fost utilizată ca element decorativ aplicat pe veșmânt sau pe un accesoriu textil (fig. 31,15).

16. Cadrul unei monturi de inel de argint.

17. Fragment de nasture globular, reprezentat de o emisferă păstrată parțial. Pe marginea piesei se observă un decor realizat din fir filigranat, dispus sub forma unui brâu median, element care indică apartenența fragmentului la un nasture globular compus din două emisfere unite (fig. 31,16).

18. Aplică ornamentală din bronz, de formă ovală sau ușor rectangulară, păstrată fragmentar. Piesa prezintă margini rotunjite și un sistem de fixare vizibil pe una dintre fețe, fiind probabil destinată aplicării pe curea, veșmânt sau pe un accesoriu textil (fig. 31,17).

19. Verigă din fier, deformată (fig. 31,18).

20. Aplică vestimentară din bronz, păstrată fragmentar, de formă circulară, cu decor în formă de rozetă. Piesa prezintă un cerc reliefat, iar marginea este modelată sub forma unor lobi dispuși radial. Piesa poate fi atribuită categoriei aplicilor decorative utilizate pe veșmânt, curea sau pe un accesoriu textil (fig. 31,19).

20-21. Două aplici rectangulare din bronz, asemănătoare ca formă și tehnică de realizare. Piese au corp aproximativ rectangular, cu capetele profilate prin decupaje laterale în formă de volute orientate spre interior. Fiecare aplică este prevăzută cu patru nituri de prindere, dispuse câte două la fiecare capăt, și prezintă în zona centrală nervuri longitudinale. Piese au aparținut, cel mai probabil, unei garnituri de curea (fig. 32,1-2; 33,1).

22. Capăt de curea din bronz, de formă aproximativ triunghiulară, prevăzut cu trei nituri de

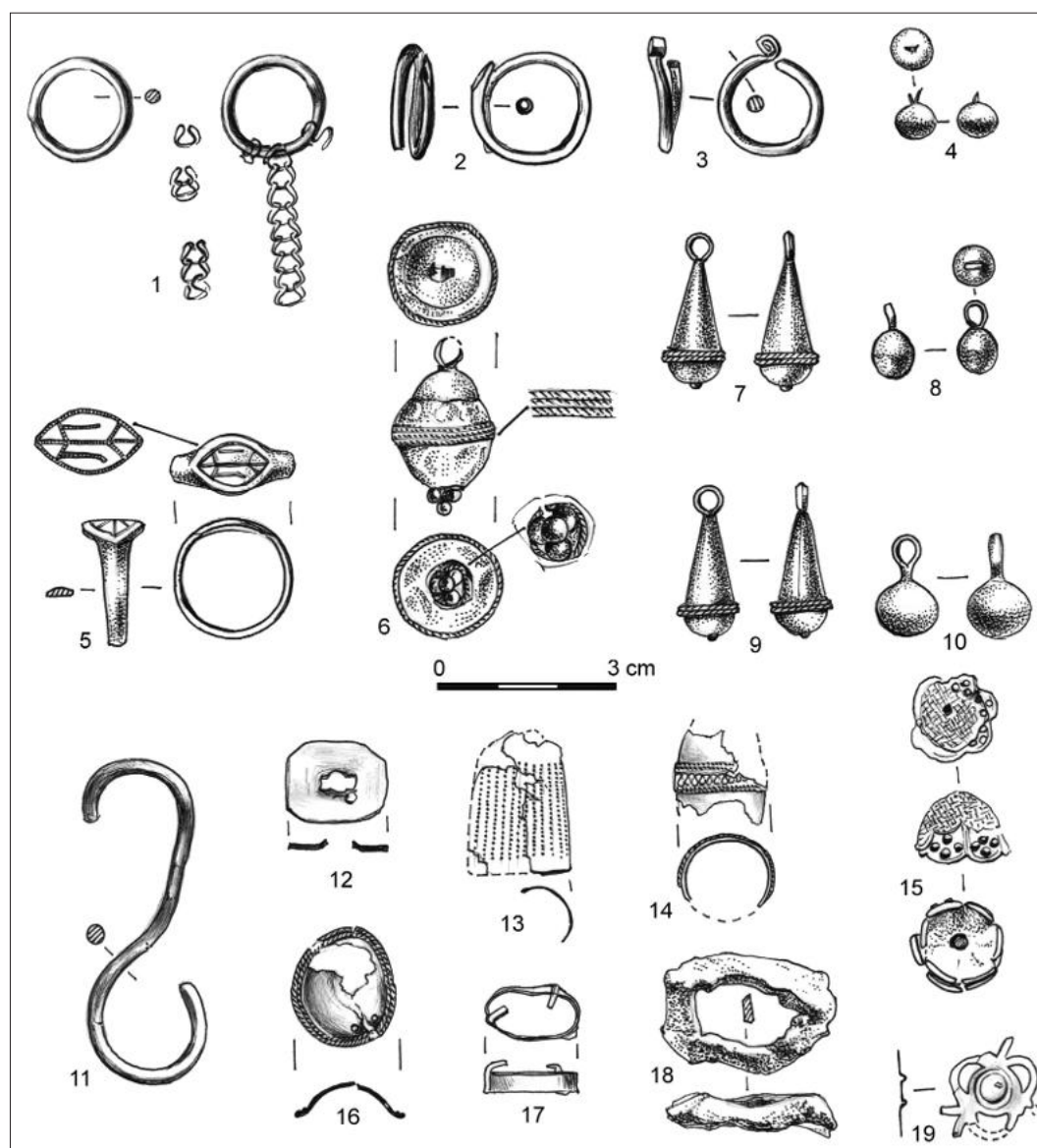


Fig. 31. Situl Lozova-La hotar cu Vornicenii. Piese de podoabă și port descoperite în „zona mormintelor distruse”, campania 2024.

Fig. 31. Lozova-La hotar cu Vornicenii site. Personal ornaments and dress accessories recovered from the “disturbed graves area”, 2024 campaign.

prindere. Piesa prezintă margini profilate și decor realizat prin trei perforații circulare dispuse marginal, având atât rol ornamental, cât și probabil funcțional. A servit ca element terminal al unei curele (fig. 32,3; 33,13).

23. Cataramă din bronz, păstrată împreună cu placa de fixare a curelei. Placa este alungită, decorată prin nervuri longitudinale și elemente laterale profilate, fiind prinsă de curea prin două nituri. Cadrul cataramei are formă aproximativ rectangulară, cu partea anterioară arcuită și de-

corată cu linii adâncite. Ansamblul reprezintă un element de închidere a curelei (fig. 32,6; 33,11).

24. Verigă din bronz, prinsă de o placă de fixare a curelei. Placa este prevăzută cu un nit de prindere și trei puncte adâncite cu rol ornamental, iar veriga, de formă ovală, era utilizată probabil ca element auxiliar de prindere sau suspendare în cadrul garniturii de curea (fig. 32,7; 33,12).

25-26. Două aplici din bronz, compuse fiecare din două rozete unite printr-o verigă centrală și prevăzute cu nituri de prindere. Prin formă și

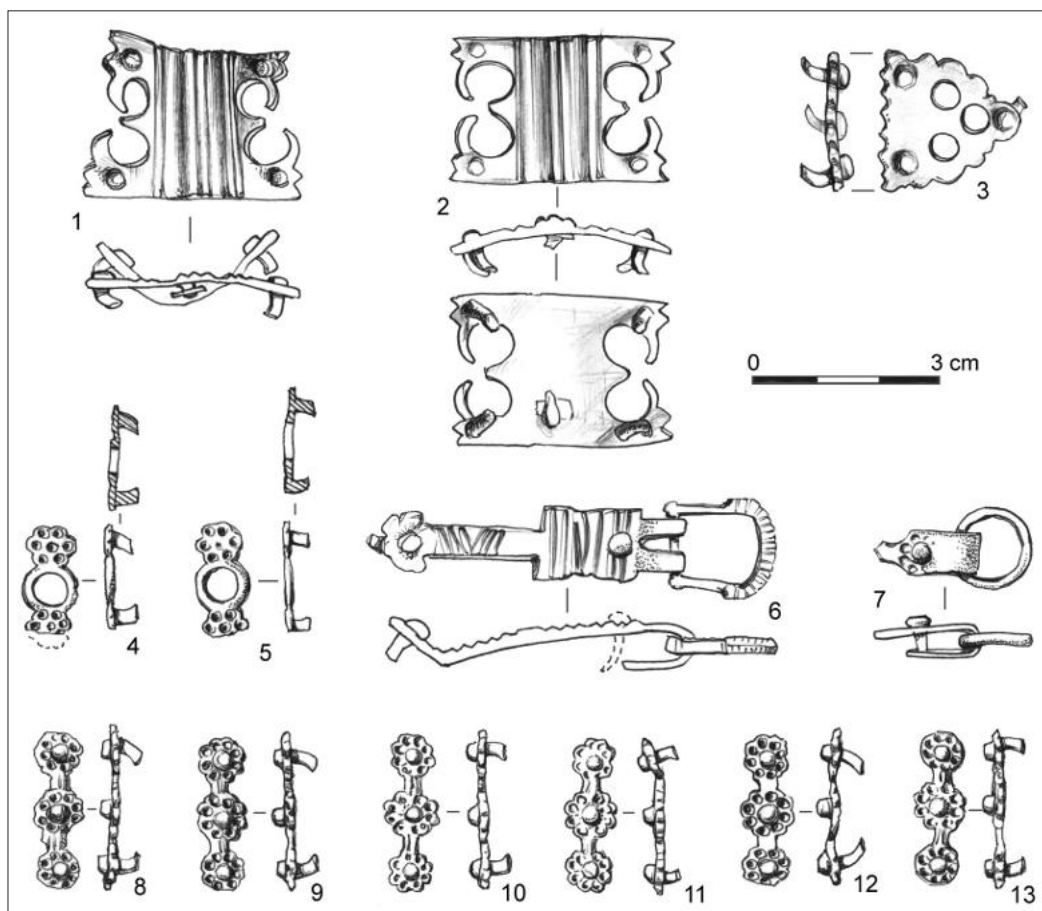


Fig. 32. Situl Lozova-La hotar cu Vornicenii. Elemente de centură descoperite în „zona mormintelor distruse”, campania 2024.

Fig. 32. Lozova-La hotar cu Vornicenii site. Belt fittings recovered from the “disturbed graves area”, 2024 campaign.

sistemul de fixare, piesele aparțin garniturii de curea, având atât funcție decorativă, cât și, probabil, funcție de prindere sau articulare a unor elemente auxiliare (fig. 32,4-5; 33,9-10).

27-32. Șase aplicații din bronz, compuse fiecare din trei rozete dispuse vertical și prevăzute cu două nituri de prindere. Piesele au avut rol decorativ și erau aplicate, cel mai probabil, pe curea sau pe un accesoriu vestimentar din piele ori material textil (fig. 32,8-13; 33,1-3,6-8).

Considerații generale

Rezultatele campaniei arheologice din anul 2024, corelate cu datele și materialele obținute în etapele anterioare de cercetare, confirmă importanța așezării și necropolei medievale de la Lozova-La hotar cu Vornicenii pentru cunoașterea comunităților rurale din zona centrală a spațiului pruto-nistean în perioada dominației Hoardei de Aur și a constituirii statului medieval moldo-

venesc. Cele 17 complexe funerare cercetate în campania recentă, care cuprind resturile osteologice a 18 defuncți, completează substanțial imaginea oferită de cercetările din anii 2010-2011 și 2014-2015, ridicând numărul total al mormintelor documentate la 123. Prin caracteristicile ritualului funerar, bogăția și diversitatea inventarului, precum și prin datele bioarheologice disponibile, așezarea și necropola de la Lozova se impun drept unul dintre cele mai reprezentative ansambluri arheologice medievale din spațiul pruto-nistean.

Din punct de vedere funerar, complexele investigate reflectă un ritual creștin bine conturat. Defuncții, indiferent de vârstă și sex, au fost depuși în decubit dorsal, cu membrele inferioare întinse și cu orientarea constantă vest-est, capul fiind așezat spre apus. Poziția brațelor prezintă anumite variații, acestea fiind plasate pe abdomen, pe torace sau ridicate spre umeri, fără ca aceste diferențe să modifice caracterul general creștin al ritualului. Prezența

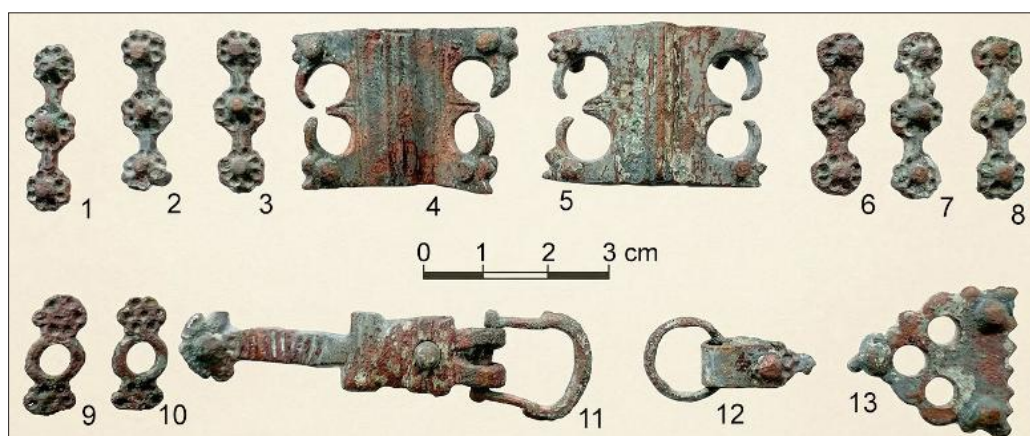


Fig. 33. Situl Lozova-*La hotar cu Vornicenii*. Elemente de centură descoperite în „zona mormintelor distruse” (foto), campania 2024.

Fig. 33. Lozova-*La hotar cu Vornicenii* site. Belt fittings recovered from the “disturbed graves area” (photo), 2024 campaign.

copiilor, adolescenților și adulților în același spațiu funerar indică utilizarea necropolei de către întreaga comunitate și sugerează existența unui cimitir organizat, aparținând unei populații sedentare și stabile. Această organizare este susținută și de dispunerea generală a mormintelor în șiruri, fapt ce reflectă o anumită planificare a spațiului funerar.

Unele elemente observate în interiorul mormintelor indică existența unor practici funerare complementare, care trebuie interpretate cu prudență. Fragmentele de cărbune de lemn documentate în anumite complexe, precum și urmele de lemn putrezit identificate pe fundul unor gropi funerare, pot reflecta obiceiuri rituale asociate momentului înhumării sau amenajării gropii sepulcrale. Totodată, anumite caracteristici ale gropilor, inclusiv forma trapezoidală a multora dintre acestea, ar putea fi invocate în favoarea existenței unor amenajări funerare din materiale organice, eventual de tipul coșciugelor. Cu toate acestea, absența unor elemente constructive clare, precum cuie, resturi de scânduri sau contururi regulate de sicrie, nu permite susținerea utilizării sistematice a sicriilor de lemn. Probabil, în numeroase cazuri defuncții au fost depuși direct în groapă, eventual pe un suport din materiale vegetale ori textile, greu de surprins arheologic din cauza condițiilor de conservare.

Datele antropologice contribuie la conturarea profilului demografic al comunității. Lotul osteologic analizat pentru campania anului 2024 include indivizi adulți, adolescenți și copii, ceea ce confirmă caracterul familial și comunitar al cimitirului. Ponderea importantă a segmentului

subadult indică o mortalitate infantilă și juvenilă semnificativă, fenomen de altfel caracteristic societăților medievale. În același timp, observațiile paleopatologice și bioarheologice oferă informații relevante privind starea de sănătate, alimentația, condițiile de viață și solicitările fizice la care era supusă această populație [Groza *et al.* 2026].

Inventarul funerar recuperat în campania anului 2024 este considerabil mai numeros și mai variat decât cel cunoscut în etapa anterioară a cercetărilor. Piese de podoabă și de port – inele din aur, argint și bronz, cercei, pandantive de tipuri diferite, verigi de tâmplă, mărgelile, nasturi globulari, aplici, cataramă și elemente de garnitură de curea – alături de ustensile, precum degetarele, indică existența unei comunități cu un nivel material ridicat și cu multiple legături economice și comerciale regionale. Deosebit de importante sunt piesele de prestigiu, precum inelul de aur cu montură de granat, pandantivele de argint purtate, probabil, împreună cu lanțuri, precum și ansamblurile de aplici și cataramă provenite din zona mormintelor distruse. Unele dintre aceste descoperiri sunt rare, iar anumite piese de lux pot fi considerate, în stadiul actual al cercetării, unice pentru întreg spațiul carpato-nistean. Prin urmare, inventarul de obiecte din situl funerar de la Lozova nu poate fi interpretat exclusiv prin analogii locale, ci trebuie plasat într-un cadru cultural și geografic mai larg.

Chiar și în stadiul actual al cercetării, necropola de la Lozova se distinge net, prin bogăția inventarului de obiecte, de alte cimitire medievale cunoscute în interfluviul dintre Prut și Nistru, in-

clusiv de cele asociate centrelor urbane de la Orheiul Vechi și Costești, unde inventarul funerar este, în general, mult mai redus (Byrnia, Riaboi 1998, 90-95; Bacumenco-Pîrnău, Postică 2021, 250-251; Vornic *et all.* 2019, 221-242). Totodată, prin caracterul și diversitatea pieselor de podoabă și de port, cimitirul de la Lozova se deosebește clar și de necropola din apropiere de la Sadova, identificată cu cimitirul *Seliștii lui Tihomir* și datată în prima parte a secolului al XV-lea (Gorodenco, Gukin 2001). Această situație evidențiază statutul particular al comunității de la Lozova și necesitatea unei analize comparative mai ample a inventarului funerar din necropolele rurale medievale din Moldova, dar și prin raportare la descoperirile de la răsărit de Nistru.

Din punct de vedere tipologic, o serie de piese își găsesc analogii în mediul cultural al imperiului giucid, inclusiv în spațiul nord-pontic, în Crimeea, în regiunea Volgăi inferioare și în nordul Cauzului (Fedorov-Davydov 1966, 35-77, fig. 6), dar și în unele descoperiri de la vest de Prut, precum cele de la Trifești (Spinei 1994, 235-236). Acest fapt sugerează integrarea comunității de la Lozova într-un sistem mai larg de circulație a bunurilor, podoabelor și influențelor culturale specifice secolului al XIV-lea. Totodată, prezența acestor artefacte într-un cimitir cu ritual creștin indică faptul că populația locală a asimilat selectiv elemente de cultură materială specifice mediului Hoardei de Aur, unde islamul devenise religie oficială, fără a renunța la propriile norme religioase și funerare.

În lumina noilor descoperiri, datarea necropolei trebuie reconsiderată. În etapa inițială a cercetării, pe baza unui inventar mai restrâns și a analogiilor disponibile la acel moment, inclusiv cu unele descoperiri de la Suceava atribuite perioadei lui Alexandru cel Bun, cimitirul a putut fi pus în legătură cu începutul secolului al XV-lea. În aceeași logică interpretativă, a fost avută în vedere și posibila asociere cu așezarea rurală dispărută *Săcăreni*, menționată în actul de cancelarie din 1420 (Vornic *et all.* 2012, 254-255). Noile date arheologice indică însă o cronologie mai timpurie. Bogăția inventarului, caracterul și factura pieselor de podoabă și de port, precum și analogiile acestora în mediul cultural al Hoardei de Aur pledează pentru utilizarea necropolei în secolul al XIV-lea, cu posibilitatea unei prelungiri spre începutul secolului al XV-lea. Prin urmare, legătura cu realitățile atestate în actul emis

în anul 1420 nu trebuie exclusă complet, însă ea nu mai poate constitui principalul reper cronologic pentru această necropolă. Utilizarea necropolei pe o perioadă mai îndelungată, posibil corespunzătoare unui interval de două sau trei generații, poate fi sugerată și de unele cazuri de suprapunere sau intersecție a mormintelor. Totuși, numărul redus al acestor situații pare să indice că mormintele erau marcate la suprafață, ceea ce a permis evitarea, în cele mai multe cazuri, a afectării înmormântărilor anterioare. O eventuală prelungire a utilizării cimitirului spre începutul secolului al XV-lea trebuie analizată cu prudență și verificată prin corelarea inventarului funerar cu materialul ceramic, inclusiv cu fragmentele de vase de culoare roșiaticogălbuie, lucrate la roata cu turație medie, descoperite în unele morminte. Prezența acestor fragmente în contexte funerare rămâne dificil de interpretat, însă caracteristicile lor tehnice și cromatice sunt tipice vaselor folosite în perioada de dominație a Hoardei de Aur în regiune. În acest sens, dacă încetarea stăpânirii politico-militare directe a Ulusului giucid în zonă este plasată spre sfârșitul deceniului al șaptelea al secolului al XIV-lea, aceste materiale susțin, în primul rând, o încadrare cronologică în cursul secolului al XIV-lea, fără a exclude cu totul posibilitatea ca necropola să fi continuat să fie utilizată și în primele decenii ale veacului următor.

Astfel, cimitirul medieval de la Lozova-*La hotar cu Vornicenii* reflectă existența unei comunități creștine sedentare, stabile și bine structurate, active într-un context istoric marcat de interferența dintre tradițiile rurale locale și mediul cultural al Hoardei de Aur. Prin caracteristicile ritualului funerar, structura demografică a materialului antropologic și bogăția inventarului, situl arheologic oferă date esențiale pentru cunoașterea vieții populației rurale din zona centrală a Moldovei în secolul al XIV-lea și, eventual, la începutul secolului al XV-lea. Continuarea cercetărilor se impune atât prin importanța deosebită a vestigiilor, cât și prin pericolul distrugerii continue a sitului. Analiza comparativă a inventarului și coroborarea rezultatelor cercetărilor bioarheologice și interdisciplinare vor permite precizarea mai exactă a cronologiei, a statutului social, a apartenenței etnico-culturale a acestei comunități medievale sătești de pe malul drept al Bucovățului, precum și a relațiilor sale cu centrele politice, comerciale și culturale ale epocii, aspecte încă insuficient clarificate.

Bibliografie

- Bacumenco-Pîrnău, Postică 2021:** L. Bacumenco-Pîrnău, Gh. Postică, Realități demografice medievale în așezările urbane ale Moldovei medievale. Cimitirele din secolele XIV-XVIII descoperite la Orheiul Vechi. In: (L. Pîrnău, G. Bilavski, L. Bejenaru, V.-M. Groza eds.), *Alimentație și demografie în Moldova din evul mediu până în epoca modernă: abordări interdisciplinare*, (Cluj-Napoca, 2021), 241-298.
- Bacumenco-Pîrnău, Vornic, Ursu 2011:** L. Bacumenco-Pîrnău, V. Vornic, I. Ursu, Descoperiri arheologice în situl medieval de la Lozova. *Akademios* 2 (21), 2011, 120-122.
- Byrnia, Riaboi 1998:** P.P. Byrnia, T.F. Riaboi, Kul'tovye pamiatniki zolotoordynskogo vremeni v Starom Orkhee. *Revista Arheologică* 2, 1998, 87-100 // П.П. Бырня, Т.Ф. Рябой, Культурные памятники золотоордынского времени в Старом Орхее. *Revista Arheologică* 2, 1998, 87-100.
- Fedorov-Davydov 1966:** G.A. Fedorov-Davydov, Kочевники Vostochnoi Evropy pod vlast'iu zolotoordynskikh khanov. (Moscow 1966) // Г.А. Федоров-Давыдов, Кочевники Восточной Европы под властью золотоордынских ханов. (Москва 1966).
- Gorodenco, Gukin 2001:** A. Gorodenco, V. Gukin, Seliștea lui Tigomir. *Pyretus* 1, 2001, 23-32.
- Groza et al. 2026:** V.-M. Groza, I. Ursu, L. Bacumenco-Pîrnău, L. Bejenaru, M. Popovici, Necropola medievală de la Lozova-*La hotar cu Vornicenii*. Raport antropologic (campania 2024), *Revista Arheologică* XXII, 1, 2026, 403-421.
- Simalcsik 2012:** A. Simalcsik, Analiza antropologică a seriei scheletice descoperite în necropola medievală de la Lozova, secolele XIV-XV. *Revista Arheologică* VIII, 1-2, 2012, 316-343.
- Simalcsik et al. 2014:** A. Simalcsik, Al. Comșa, V.-M. Groza, R.D. Simalcsik, Trepanația – ritual magico-religios/simbolic sau procedeu terapeutic? Necropola medievală de la Lozova (r-nul Strășeni, Republica Moldova), secolele XIV-XV. Studiu de caz. *Revista Arheologică* X, 1-2, 2014, 247-264.
- Simalcsik, Groza 2015:** A. Simalcsik, V.M. Groza, Necropola medievală de la Lozova. Campania arheologică 2014. Raport antropologic. *Revista Arheologică* XI, 1-2, 2015, 303-322.
- Simalcsik, Simalcsik, Groza 2013:** A. Simalcsik, R.D. Simalcsik, V.-M. Groza, Hipoplazia smalțului dentar în seria scheletică deshumată din necropola de la Lozova, secolele XIV-XV. *Revista Arheologică* IX, 2, 2013, 228-244.
- Spinei 1994:** V. Spinei, Moldova în secolele XI-XIV. (Chișinău 1994).
- Ursu et al. 2016:** I. Ursu, L. Bacumenco-Pîrnău, V. Vornic, I. Ciobanu, Necropola medievală de la Lozova-*La hotar cu Vornicenii*. Rezultatele cercetărilor din anii 2014-2015. *Revista Arheologică* XII, 1-2, 2016, 250-271.
- Ursu et al. 2025:** I. Ursu, L. Bacumenco-Pîrnău, V. Vornic, S. Mustăță, Cercetări arheologice în situl medieval de la Lozova-*La hotar cu Vornicenii*. Campania din 2024. In: (V. Vornic ed.) *Cercetări arheologice în Republica Moldova. Campania 2024* (Chișinău 2025), 89-91.
- Ursu, Bacumenco-Pîrnău, Vornic 2015:** I. Ursu, L. Bacumenco-Pîrnău, V. Vornic, Cercetări arheologice în necropola de la Lozova. Campania din anul 2014. *Akademios* 1 (36), 2015, 139-142.
- Vornic et al. 2012:** V. Vornic, I. Ursu, L. Bacumenco-Pîrnău, R. Pîrnău, L. Ciobanu, Cercetările arheologice din situl medieval de la Lozova-*La hotar cu Vornicenii*. Rezultate preliminare. *Revista Arheologică* VIII, 1-2, 2012, 222-256.
- Vornic et al. 2019:** V. Vornic, S. Popovici, I. Ciobanu, A. Simalcsik, Date preliminare privind cercetările de salvare din anul 2017 în necropola din partea nord-estică a orașului medieval de la Costești-*Gârlea*. *Arheologia preventivă din Republica Moldova*, IV, 2019, 243-258.

Ion Ursu, doctor în Istorie, Secția Patrimoniu Arheologic, Institutul Patrimoniului Cultural, Bl. Ștefan cel Mare și Sfânt 1, Chișinău; e-mail: ion.ursu11@gmail.com; ORCID: 0009-0004-8079-1179.

Ludmila Bacumenco-Pîrnău, doctor în Istorie, Secția Patrimoniu Arheologic, Institutul Patrimoniului Cultural, Bl. Ștefan cel Mare și Sfânt 1, Chișinău; e-mail: ludmila.pirnau@gmail.com; ORCID: 0000-0002-6725-7578.

Vlad Vornic, doctor în Istorie, Secția Patrimoniu Arheologic, Institutul Patrimoniului Cultural, Bl. Ștefan cel Mare și Sfânt 1, Chișinău; e-mail: vornic.vlad@yahoo.com; ORCID: 0000-0003-2796-7716.

Sergiu Musteață, doctor habilitat în Istorie, Secția Patrimoniu Arheologic, Institutul Patrimoniului Cultural, Bl. Ștefan cel Mare și Sfânt 1, Chișinău; e-mail: sergiu_musteata@yahoo.com; ORCID: 0000-0003-2206-9298.